

כב א חיי פ"ג מהל' ס"ח
הלל א ופ"ג מהל'
פוסה הלכה כ שמו עסק
יג טו"ע י"ד שיתן רמז
ספיק ו:
כג ב חיי פ"ג מהל'
פוסה הלכה כ:

תוספות שאנץ

לא מפקד יתא עליו.

לפקוד עונותיהם עליהם
החלום הזה אבל בנחמאל

לפקוד עונותיהם עליהם
החלום הזה אבל בנחמאל

אל הסיכון הזה ואל שבוא
אשר על הבית יכחיש ויצא

אל הסיכון הזה ואל שבוא
אשר על הבית יכחיש ויצא

דשנא הראשון ושנא

דשנא הראשון ושנא

אין צו יענעם וועגן יאה אפגע-
הטע זיך און מ'קען נישט
זעהן וואס ער דארף טאן
דער צווייטער

סראת כהן
(סמן דער שיד סק א)
דער באגלי לא מיני
אי סומא ט' . לחם
אגלי (אגלי סק א)
ישי ס' סומא דרס
סל (לחם סק א) (ס)

דערוואס שנייהס בטלה לכולי עלמא : ואין זה שום חמס :

ולא סגי ליה לשמועון להתפלל בבית ראובן בקדושתו כשי' לד בשלם בלאו שמירו שבושה שמה ודעת לוי כדלחמן ואין זה לרד למנים ושלום :

קא עיר שאלט אים יש ממש באופן שמוכרין זכיותיהן זה לזה
אם זכה הקונה או הפסיד המוכר ואם פעולה
זו יש לה עיקר :

[illegible][illegible]

ב שאלה יורנו אלהי אבי מדי וירבי הא דאמור רבנן זכיר
ושמור בדבור אחד נאמרו מחלליה מים יחד וימים

ושבת שני כבשים בדבור אחד נאמרו מה ענין זה לזה ומה דמיון
ש לזכור ושכור עם מהלילה מה יומה וכיום השבת וגו' לפי ששמעהי
בן דברים ולא נהרגה דעהי בהן גם רש"י הביאנו כפ' יצחק :

השיבה הע לך כי כבר נאמרו שאלה זו בישיבה לרב שירא גאון
והואו רבנו הרי גאון זכר קדושים ואדירים לברכה
שבינו ז' כל אחד מהם יש לו שם יחיד קדושם על חברו וזמר
הוא עומד אחרי לפרש כי זה נכתב על לוחות שניות משמות
והכל ביום מתן תורה בשמי שאל תאמר נשקנו הדברים מחללי חות
מת וביום השבת נשמה מאי לפרש בשם' שומר זה נאמר והולדת
יחיד זה היום שבת ע"כ : וכן יש לומר בלחיים שהיה רח' ז"ל :
דברי אלו שומעין כי הן דברי קבלה וז' שכל סאן מק' לפרש
ביום א' :

שלום בנוש אביך משה :

שאלה גם יורני ארנו אנו טורי ירני שירת הדן בשם
אחד שרני בן המעונות המעונות אשכנזי רענא שרני

פ
כ

11/2

א שאלה שמעון ש"צ היה כרפ"ל בקביעות בבית ראובן ואחד
ממנו נדמה לו לראובן ש"צ אחד ורבה ש"צ ו"ח

ש"צ בביתו לוי ונושבע לראובן שכל זמן שיקרא אחיו לבא להתפלל בביתו בבהחלה שיבא ועמד שמעון בבית לוי' או ארבע שנים ונושבע או ללוי שבועה המורה על רעהו שלעולם לא ילך להתפלל בבקביעות בשום מקום מעולם אלא בבית לוי כל עוד שיהפילו שם בבקביעות : ואחר כל אלה הדברים הלך לוי הש"צ של ראובן ושלח להראי לשמעון לבא להתפלל בביתו בבהחלה בבקביעות כאשר נשבע לו ושמעון השיב כי כבר נשבע ללוי שלא יתפלל עוד בשום מקום ואם בבית לוי וראובן אשר דאחיה שבועה שנשבע ללוי לאו "שבוע" היא ולא חילא כלל אשר שבועה חלה על שבוע' יורגו מדרגו : להדיא דשבועה שהם נשבעו ללוי היות שבועה וחלה השבועה לבטל שבועה ראשונה בטול שריו לא נשבע ללוי ולא

[illegible]

טען הארוב וואו' און שטע' חלל על' שטעט לאז באל' אחר רבין הכי אלל בון שטעט שלל ארוב ביר' יי שטעט שלל הלל דאן שטעט שיה חלל על שטעט אלסעט לייזי על שטעט ונג קרבן ופון העשנע בל' הארוב דברים אלסעט פון דברים ובעט פליקס חרד שיי ואל חילל שטעט דברים אלסעט דברים ייטו קרבן אלל דעקור וקרבן שטעט ודאחא' בל' שטעט שיה רח' וכל' דני' וספ' טוב עלס בתשובה וול' וכתב דאן שטעט ה' על שטעט לאז כל' אלל דאחא' על ודני דאחא' עליו ד' שיי בון דאחר שטעט שלל ארוב חלל ורס ווארן דא חילל ווע דברים אלסעט דברי לייזי קרבן אלל פמור וקרבן שטעט חלל בייזיד שטעט דברי פאקן שטעט שטעט אלל ארוב אלל נעלות פות סקאס ורחשס חייב ווארן פון ובעט ווערט חרד שיי ואל וסאחל דאחרי דעווייט באלל דברים דאחא' עם דברי' דאחא' פ' לקיט אחר חין אהם וואל אלל בתחשס חיי שטעט וליקעב דעקן סקסס אלסעט דברי קעקעב ובעטן אז ואל דאחא' לא דאן שטעט על שטעט לייזי שיי קרבנט אלל שטעט שלל ארוב ביר' יי שטעט שלל וליקעב ווארן אזוי חייב אלל ארוב חלל'

[illegible]

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

133. <http://www.fishbase.org>

שחבר אי לחצירו העצירות שלו ונחן המוכר לקונה שלשים ריב ועצם חק"כ ורומ' הציא דברי רמזין עהיה פ' חסא נפסוק וי אשר חטא לי אמתו מספרי שבי דמשרעיה רלה שיתמו שמו מספרי המים חמורסו והש"י השיב וי אשר חטא לי אמתו מספרי ומשנת פיע עיז שאחר ילחם פלגא עלי ומקוסה כ"א גבי הלל ושנא וזה"ל פ' לך גבי ר"י בן פזי ורמיה יו"ד ס"י רמ"ו וגם כחצ דה"י דבר שאין בו חמש ואינו נמכרה. והנה בנוף הקבין שהיו בבסקה הכה הקונה לריך שיתן למקנה אבל נכ"ל היו להסיך ונמ"ר מנלה אסחר בפסוק ויטע המלך את טבעתו מעל ידו וכו' מנהגו של עולם דרכו של לוקח ליתן ערצין בזה הכא המוכר נחן ערצין וכו' ופי' בחוס' צ"ב כ"א ע"א ד"ה חצפ"י וכו' שחמרו בזה דכתב לו על הסמך חצפ"י שאין בו ש"ס דמלי רביהא דגם צט"פ אינו קונה בחורס כסף וזהו דמ"ה כותן שטר ולא לוקח ומין קרקע נקנה ב"ב כסף וי"ש ובתוס' קרושין ט' ע"א ד"ה חצפ"י הדין קריש"א זו ופי' באש"י צ"ב שם בשם תוס' ה"א"ש ולביע אין בזה קבין כסף מה שהמוכר נותן ללוקח. אך י"ל דסקבין צחק"ב שהוא קבין סמומאח וא"כ אין בזה מקום לצטל משום דה"י דבר שאין בו חמש דמיואר בהש"י ה"א"ש כלל י"ג דסמומאח מה"י גם בדש"ל"ל וכדומה ועמ"ש בחצורי לח"מ ס"י י"א חמ"ק בזה בזה ובפער דדוקא דדיני ארס צעינ מעשה שיעיד על מחשבתו ולכן לריך שיעשה מעשה גמיר וגם בזה מלאחי צטיס דצ"ב דף פ"ח הכא צ"ר"ש עסקין וכו' ומנל"א נרשצ"ס דנמנר בל"ו לצד קנה ומכ"ש בדבר שהוא רק כלפי שו"א אשר כל העלומות לפניו גלו"ס א"ל חורס קבין כלל ופי' צט"פ טט"ר מהד"ק ס"י ע"ר שהוכיח דכל הקנינים העיקר חלו' בגמר דעתו בל"ו והמעשה בא רק להעיד על המחשבה וא"כ כי בחצורי ס"י קל"ד הבה"י רל"י מרמז"ס פ"ה ממכירה ה"ג וכו' פ"א ממכירה ה"ג וחש"י נ"י"ג מהד"ק חח"מ ס"י כ"ח להסיך מ"מ לגבי ד"ש ודל"י דמ"ה בגמר בל"ו וכה"ל דצ"ב ע"ה ה"ל וי"ל דקבין סמומאח אינו בדבר דלא שכיח בלל ואין בזה משום מנהג הסומרים כמובן.

ובעיקר הדבר אי מה"י קבלת הא"ש להענש בלל חצירו הנה כל הצירות שקבלו ישראל צעירות מ"אצ להיות ערבים זל"ז הוא רק צנרת ואלה שקבלו עליהם בעלמם ובמ"ר שח"ש בפסוק משכני אחריו כרולה אר"ה כשעמדו ישראל על סיני א"ל הקנ"ס הציאו לי ערבים עו"ס וכו' כציאו ערבים לוי וכו' ה"י ציני עורבים אמתו וכו' ובדל"י הקנ"ס שומר תורתו וכו"ס צמ"ר ש' משפטים בפסוק ויגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטי וכו' דהקנ"ס כל משפטי החורה וא"ש הערצ משלם כשטר הל"ה ובקובה דף כ' אר"ל הריני כפרת ר"ח וכו' ופי"ש"י כה"ל דהבן אומר אשר אצ"ו הריני כפרת משבנו ה"י דגם צ"א"ש ז' מה"י א"ש מקבל ע"ע יסורים לכפר על חצירו ונמנה פ"צ דנגפ"ס אר"י גבי צהרת מה וכו' אר"י צ"י א"י כפרתו וכו' ופי' צ"י הרי"ה שח"א מלמד יאמר אותו האוסר וכו' וא"ל לא יועיל למה אחר כן ולמה סל"ז אותו רצ"ו הקדוש במשנתו וצ"ב דמועיל שפיר. אלא דול"י חלו' צל"ן פשי"א א"ש יל"ה לגנות מן הערצ דגם צ"י אר"ס א"ש רל"ה מה

מקום לסתור כיון שנהלה גרירות וכחוצות ש"ס לחוס לשלכ"ס.

אבר לחוס למפרע קודם הזמן שכתבר עליו שחבר חפילין רק גס' צמנך השנים כנר האריך צמנך רי"כ שס והעלה דל"ן לחוס למפרע ע"ש טעמו צאריך וגם צמנך פרמ"ר שס העלה כך לענין הקי"ה שכתב ואח"כ נחצר עליו עליו שהוא מין דמ"ה אין לחוס למפרע על הזמן שלא נחצר וע"ה חש"י צ"י וי"ד ס"י צ"י דמ"כ של האדם הוא מיום ילידתו ולאחר מותו עמו וגם רוב מל"ן מומחין הם ולכן אין להמזיקו לכשע למפרע.

סי ה"ג

להרב הנאן מ"ה שלום הכהן לידענפערד ו"ל אבדיק פארהייין.

מכתבו הניעני ונדבר מה ששאל צעק מה"י דגם שקרין מעד שטוסין קודם פסח מדגם של חצית והנה צו"ה ליכ"א חס"ס קמה המוכר צפוקים כי אין מערבין קמה כלל אצל חל"י היום כל"ס עם חשוקי צהל שמשחמטין צה"ס י"ש ואר"י והדגם כיוס ושי"ך צ"י כצ"ס וא"כ לריך ס"י ננד כל החציות עכ"ר והנה חקרה"ל אלא הנק"א"ס והגידו כי הדגם הנקרא צ"י"ל לוקחין בחצית כק"ס מכל אצל הדגם העצ וקרו"ס לוקחין בחצית יש"ס ורצ"ס הם מ"ין ומיעוטין מ"ש ואר"י וא"כ י"ל דכל דפרי"ס מרובא פרי"ס דגם דשיל"י כ"ס מקילין בזה וקודם זמן א"ס"ן ה"י כפ"ס קודם שידע החצירות וכו"ס כה"ג ה"י"ו פ"צ משנה ופמ"ג ס"י חל"י ס"ק ג' ג"כ כה"ג וכו"ס צט"פ פ"י חל"י ס"י ח' דלגנ"י צ"ס צ"ב"ס י"ל צמנך כל דפרי"ס מרובא פרי"ס וגם מערבין י"ן צדגם ערך ה' א"ו פ"עמים כמותו ויוה"י וכל חצית יש ששה פעמים כנר החצית וכדמכ"ס צ"ס דב"ה מ' וא"כ יש ערך ל"י פעמים כמותו וכנר ליד"ד צט"פ פ"י חל"י ס"י ח' דלפטר דה"י"ש בטל צמ"ס גם בעשר או עשרים פעמים כמותו ש"י"י מחנבל כל טעם ה"י"ש ובפרע דגם צה"י"ש מרוב צכצ"י הנה"ק מנוטש"ט דליכ"א רק חלק אי' משלשים מחנך ובש"י"ה שו"מ מ"ה ח"ד ס"י י"צ הציא צ"ס שומר ל"ון דה"י אחד מכ"ד והוא כה"ל דה"י רק חלק אחד מ"י"ו וא"כ כיון שכתבר למעלה דמן החציות נשאר צהמער רק חלק אי' חלו' א"כ ליכ"א מן החנך רק לכל היוצר חלק אי' מן חקע"י חלקים וא"כ אין חס"ס כלל וגם משום דבר העמ"ד ליכ"א כח"ש צט"פ פ"י"י שס ובפרע צה"י"ש של פסח חקרה"ל והגידו לי שנעסה מן דגם צ"י"ל הפ"ל והוא נלקח בחציות מוכנים לבד וליכ"א חס"ס כלל. וגם הגידו לי שכל דבר חרף הוא נע"ל צדגם וא"כ צל"א"ה יש להקל צמנך צל"י"ק הסודרים דטע"ל מ"ר צמנך אצל הראוני צמ"א ס"י ה"א ס"ק מ' דמחמ"ע דשכר ו"ש אינו נע"ל צ"י דגם ע"ש וחצ"ן.

סי קניא

לח"א מ"י רי"ק וגם למופלג א' ספמארין ר' מענדל שווארין י"י.

בדבר מה שאירע בקהלחכס צ"ס ע"י לאחר

ספר מדרש ס' היצחקי הודפס מתוך אוצרות הסוחר. עמוד 761

דכתיב הנפש החוטאת היא חמות בן לא ישא צפון האב ואב לא ישא צפון הבן נדקת הלדיק עליו חתי ורשעה הרשע עליו חתי אין יסורין בלא עון דכתיב ופקדתי בשבע פשעם ובנגעים עונם יעו"ש בחו"ש ד"ה ש"מ דאין יסורין בלא עון לא איתחזק יעו"ש הכי מצוה דאי אפשר שיבוא על איש יסורין בלא עון כי יחזקאל רמז רשעה הרשע עליו חתי כשם שאי אפשר שאדם ימכר זכויותיו אשר ראוי לו צעוק"צ דכתיב נדקת הלדיק עליו חתי כך אי אפשר שיבוא רשעה רשע על איש אחר כי רשעה הרשע עליו חתי ולא יועיל בון ציוס עברה ואין משלחת במלחמה לשלוח עצדו או שכירו חתתיו אפי' את לא פדה יפדה איש ואין מגין בפני פרעניות אלא מלוח ומעשים טובים המה ילכו לפניו לזכות בדיון.

וגם דנודע דהעצירה היא פועלת כחמים בנפש אשר על כן כתיב עונה בה עיין בהנהגה מיימוניות ה"ל חסודכ בשם רמב"ן בשער הגמול ועיין ברמב"ן בחוריה בהגנה כרת ואין יפה פועל מכירה הלא נחמס עונה בה עד שבה תמרוקה כפי ראות עין עליון היושב על מדיו ואין יפה נידון נפש חבירו אם נשמחו וזה שוב אין מקום לדונה ואין חתי נשמח החוטא חפשי אי נקי הלא עונה בה הלא אין לבוא לפני המלך בלבוש שק חסודכ ועצירות אשר לקחו את רדודי'.

ולא יפלא ח"כ אין אמרי בקדושין ד' ל"א שכן על אצוי ואמר הרני כפרת משכבו והבוצא בש"ע יו"ד סי' ר"מ סעיף ט' ופי' רש"י שם ח"ל יבא עלי כל דבר רע הראוי לבא על נפשו עכ"ל וקשה אין יוכל הבן או התלמיד לקבל כרע אשר ראוי לבוא על נפש המה צעור חטאיו ופגעותיו אשר עשה צעור"ז הלא עונה בה בהנפש ואין יכנס אחר תחתיו.

בלע"ד דשאני החס דהוא סוג כבוד דהבן או התלמיד מכבדן אותו אחר מוחו כי המה מחכירין שחפצים לקבל מעונשו כדי להקל מעליו עונשו לו יהי שלא יועיל קבלתם להקל מעליו עונשו עכ"פ כבוד עושין לו הבן והתלמיד במאמרם שיחפצו להקל עליו זה עונשו צעור"צ ודוק ועוד דשאני הפילה דמהני שהקב"ה יכפר ולא ישחית כמו דהוכיח חוס' בשיטה דף י' ע"צ הגם דאבא לא מזכה ברא אפס"כ העלה דוד לאצטלות מו' מדורי גהינם בכה חפילה וכו"ה דהתלמיד יבין יכולין להזיל בחפילה לפני הקב"ה כי הם חלק ממנו דגם תלמיד נקרא בן כנודע וכמו דספרו חז"ל במעשה דר"ע דלמד קדיש לבן הרשע עיי"כ נפטר מייסוריו קשים כנודע וכן דאמרו בחגיגה דף ט"ז דר"י אמר אי נקטיה צודי מאן מרמי ליה מנאי ובשמה ר"י פסק קוטרית מקצר דאחר ופתח הספדן שומר הפחה לא עמד לפניך רבינו ופי' רש"י שומר הגהינם לא עמד לפני ר"י שהזיל את אחר יעו"ש הכי שם ה"ל אחר מגהינם הגם שהי רק תלמיד עיין רש"י שם היטב וצריך לומר תפילה רבו מהני כמו חפילה דוד על כן ה"ל ר"י את אחר מגהינם ודוק.

ורא"י לזכר שאדם לא יוכל למכור עצירה שפשה ממרש רבה שיר השירים על פסוק אם יתן איש כל בון ציוח באהבה ח"ל אם פותחין בן כל אומות עולם את כל הסבריות שלהם ונותנים ממונם בדבר אחד מן החורה אינו מתכפר בידם לעולם ד"ה אם פותחין אומות עולם כל חסבריות שלהן בדבר אחד מן החורה ונותנים כל ממונם בדמיו של ר"ע וחזיריו אין מתכפרת להם לפולס עכ"ל הכי שדייקו אם האומות יתנו כל ממונם לא נתכפר להם העון

שאלה פה עירנו מעבד עולמו זה כמה עני בן תורה וכו' מכוזב עד כי זה ימים אירע מעשיר אחד עשה

סטודה ציוס אשר הכונים צנו לצריותו של אצריהם אציו וצא העני בחוך הבאים וציקס מעשיר אחד להניקהו לו מעונו ואמר לו העשיר אין לי ליתן בחנם אבל למכור כך דבר ואהן לך עוד כסף שתקח ממני את אשר למכור לך תכלית הדבר ה"י שעשיר נתן לו עשרה זהובים ומכר לו כל העצירות שעבר מעודו עד היום ההוא ואמר העשיר על חטאים וכו' ועל חטאים וכו' והעני הרכין בראשו בן שהיה קונה אותם וקבל העשרה זהובים מידו ובלאח העני החולה פגעו בו המונים שידע כי נפשו הוא כי נדפס שמעשה כזה אירע שמכר אחד עצירה אשר עשה בשוק האמר באלפי כסף וצא המוכר לתצוה את הלוקה אחרי מוחו שיכנס תחתיו לעונש מיד רן להעשיר ואמר הן לי הנפש ורכוש קח לך והעשיר ממחן בשום אופן לא יקבל והולך העני להשלים המעות ביד אחר אבל נפשו עליו תאכל כי לא ידע איש את עתו מתי יהי יום פקודתו והוא שוקד על דלתי חכמים להגיד לו אם המקח הוא קיים ח"ו כי מר לו מאוד וגם המון עם מרחקים אותו וישעמחו וישאלו אותו על כן נפשו בשאלתו לדעת עפ"י תורתנו הקדושה אם המקח זה קיים או הוא בטל זה תמלית שאלתו ומעלתו נ"י האריך במעטה הלשון להציג הדבר.

תשובה הדבר הוא פלא לא שמענו מעולם ה"י וכו' וכו' הזה בישאל ומה שהמונים מגידים בשם מהרש"א מי יודע אם יש ממשות בזה שהמון עם מספרים המה מפיתים בעולם אשר לא ה"י ולא נברא ואני תפילה שדי יאיר עיני בדבר הלכה בעזה"י.

ראיתי במכתבו ששאל את הדבר מפי הגאון הגדול מלעמבערג נ"י והשיב ח"ל לא מוטיל מכירה העצירות כי זה נהנה וזה מחחייו לא אמרי' ושמעתי בעטם של דברים מפי זקני הרב ז"ל דאפי' הוא אבל ולא נהנה פטור מכש"כ כשהוא לא נהנה וכו"ה בנאן עכ"ל דברי הגאון בשם זקנו דפס"ח לעולם אבל לחכמים המצוקס לא נגלה טעמו אולי יש קנין לכנוס תחתיו לעונש כמו הגורם תקלה לחצירו שנקנס תחתיו לעונש עיין רש"י פ' מטות על פסוק ונשא את עונה ח"ל הוא מכנים החתיה למדנו מכאן שהגורם תקלה לחצירו הוא נכנס תחתיו לכל העונשין עכ"ל והגם דיש לחלק דכאן שכבר נולד העצירה לא יוכל להעמיד איש אחר תחתיו לקבל עונשו שכבר מונחת העצירה על איש העיבור ואי אפשר להפטר ממנה אבל מי בגורם תקלה לחצירו אז הגורם נכנס מיד תחתיו לכל העונש אשר ראוי לבוא להעבור חל מיד על הגורם התקלה כמו שאמרו חז"ל בשנה דף נ"ד פרתו של ראב"ע יא"ה וכו' על שלא מיחה בה נקרא על שמו כי מי שלא מוהה נתפס וכתב רש"י שם ח"ל נענש על העצירות שצידו עכ"ל יעו"ש אבל אם כבר חל חיוב עונש על האיש העובר לא משכחה שיבוא איש אחר תחתיו לקבל עונשו ואשמה הנפש הדיא וציקס אשר חטאה לדי' דלא מצינו שטובי חטא וזגיד מנגיד בכל זאת אולי בדרכי מקה וממכר יוכל איש להעמיד אחר תחתיו אשר ענש יענש צעדו כיפר נפש איש עשיר שקנה איש עבד לו בדיון ולע"ג.

אמנם נ"ל דאי אפשר להעמיד אחר תחתיו לקבל העונש דהכח"ל אמרו בשנה דף נ"ה ע"ה אמר רב אמי אין מיחה בלא חטא ואין יסורין בלא עון אין מיחה בלא חטא

אם הבן לא טוב הוא שחטף יתמחו אמו כמו שהקללה
אדמה שחטף אדם כך היא תקבל הקללה בעיניו אצל אדם
דעלמה אי אפשר לכוון תחתיו לקבל שוגשי ודוק.

גם יראה לי ראי' דאי אפשר למכור עבירות והטאים ממנה
דאמר' ברב' צפי אחרי על פסוק זאת יצא חסדן
ח"ל זשי"ה כי בתחבולות חטש' לך מלחמה ר"ג ור"ה בשם
ר"ם אמר אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חביות
של מלוא עינים חמות והי' לטועפות בין עיניך לבין שקר
ולמדתם אותם את בניכם ידים שופכות דם נקי יקשרתם
לאות על ירך לב חורש מחשבות און והי' הדברים האלה
רגלים מתהירות לרגל לרגל היו רך אחר מילה שהוא בין ברכים
יפוח כזבים עד חמם ואחם עדים נאום ד' משלת מדנים בין
האחים בקש שלום ורדפהו עכ"ל כמה קשה לעשית חבילות
מלות האלה ולא נתנו תחבולה אחת למכור חבילות העבירות
בעד רצוי כסף ולאמור על חטאים וכו' על חטאים וכו'
ועל חטאים וכו' הכי יש תחבולה יותר מזה אלא פשיטא זה
התחבולה שקר וחרימית נתהפך לו לרועץ שהוסף חטא ופשע
דכתיב "ואהבת לרעך כמוך" רבה בראשית פ' כ"ד ח"ל
ר"ע אומר ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול צחורה שלא
האמר הו"ל יתחבולו יתחבולו חביות עמי הו"ל ונתקללה
יתקלל חביות עמי אמר ר"ה אם עשית כן דע לפני מי אתה
מצוה בדמיות חלקים עשה לאותו עכ"ל הרי שאת מצב
שיתקלל ויתחבול חביות עמי הוא מצוה דמות חלקים ומכ"ש
העושה זאת הוא נתקלל ויתחבול בעבירות ויתקלל ויתחבול
חביות אשר עניי אלם חלקים שלא חטא ולא פשע יתקלל
ויתחבול תחתיו הוא עון פלילי אשר לא יוכל להתעבר ואך
יהיה זה התחבול להפטר מתחבולות חטאיו ועונותיו על כן
אמרו התחבול הוא לעשית מלות כנגד העבירות בזה שז
ורפא לו.

עוד י"ל ראי' מן דברי רבה קבלת על פסוק מעוות לא
יוכל לחקון שכתבו ח"ל יש מן הרשעים שיהי חברים
זה לזה בעולם אי מהן הקדים ועשה השונה בחייו קודם
מיתתו ואי לא עשה השונה קודם מיתתו וזה זה שעשה
בחיייו ועמד בצד הצורה של לדיקים וזה עומד בצד הצורה
של רשעים והוא רואה את חביותו ואומר שמה שאת פנים
יש בעו"ל אוי לאותו האיש הוא וזה היינו בעולם יחד
שהיינו כאחד וגנבנו כאחד וגזלנו כאחד ועשינו כל מעשים
רעים שבעולם באי מפני מה זה בצד הצורה של לדיקים ואותו
איש בצד הצורה של רשעים ואומר לו שמה שבעולם מיעל
היית לאחר מיתתך ימים ושלשה ולאחר לא הכניסוך ובחבילות
גדולך לקצר תחתך יוצא רמה ומכסף תולעך ורואה חסדך
צנוולך ונשבע לשון מדרך רשעתו ועשה השונה כלדיק ורמה
לו השכיחתי ליעיל לכאן חיים וכבוד וחלק עם לדיקים עכ"ל
וקשה מה תמה הרשע על שחבירו עומד בצדה לדיקים דלמא
חבר עונותיו ופשיטא לאיש אחד אשר נכנס תחתיו על עיניו
אלא פשיטא דזה אי אפשר ודוק.

עד עתה דברתי אם יוכל איש למכור עבירה ידוע או
עבירות הרבה אם מפרט בפירוש עבירה זאת עברתי
ופשע זה פשעתי ועון זה עשיתי אי מהני צו מכירה אשר
צירתי בעו"ל דאין בזה איש למכור עונו לחבירו.
אך אי אפי' יהיה הדין דמהני מכירה על חטא ופשע
שיכנים אחר תחתיו לעונש היינו על עבירה ידועה
אצל צידון דידן שמכר לו כל העבירות מעודו עד היום הזה
ואמר על חטאים וכו' ועל חטאים וכו' כאשר מסודרים

אשר עשו ואטו לא ימלא ישראל משימד או נכרי אחד אשר
יקח מהם העבירות אשר עשו אלא פשוט הנפש החוטאת
היא חמות ויקר פדיון נפשה וחדל לעולם אח לא פדה יפדה
איש ודוק.

ועוד ראי' עיין ילקוט זאת הצרכה על פסוק וחי ראובן
ח"ל חכמים אומרים לעולם אין מהליפין לא זכות
בחובה ולא חובה בזכות אלא ניתנין מהן שכר על המלוא
ופונשין על העבירות ומה תלמוד וחי ראובן ואל ימות שעשה
ראובן חסובה עכ"ל הרי דלא מהני רק חסובה שהעון ענינו
נתהפך לזכות אבל אם העון קיים אי עונותיו על עונותיו
כי לא יועיל הן ביום עברה וכלא דרשו חכ"ל בכפרי היבא
בילקוט פ' הג"ל על פסוק אף חסוב עמים כל קדושו בידך
ח"ל אלו פרנסי ישראל שטומדים על ישראל ונותנים נפשים
עליהם צמשה מה הוא אומר ועתה אם תשא חטאתם ואם
אין מחני נא וכדוד הוא אומר הנה אנכי חטאתי ואלה האן
מה עשו חבי נא וידך צי עכ"ל הרי שמכרו נפשה על ישראל
מלמד גופם אלא ביקש משה שימח מספר החיים ועם לדיקים
לא יכתב והקב"ה השיבו מי אשר חטא לי אמתו מספרי
שלא אחליף טוב צרע הנפש החוטאת היא חמות ואי ה'י
מהני מכירת עון ה'י משה לוקח עונות מישאל אלא פשיטא
דלא מהני מכירה עון ופשע שלא יהי' החוטא בג"ע ואי נקי
בגהנים כחכ"ל צמחתי רבים אין מספיקין בידו לעשות
תשובה שלא יהי' הוא בג"ע ותלמידו בגהנים וק"ו צידון
זה והבן.

ועלה בדעתי אם אפשר למכור חטאים ועונות ח"כ למה
נחן דניאל ענה לנבוכדנצר עיין דניאל ק' ד' "וחטוך
בדקה פרק ועויתך צמחן עיין הן תכוב ארבה לשותף"
וקשה למה לא נחן לו ענה למכור חטאיו ועונותיו דהא גוי
יכול למכור לגוי ואפי' שליח לדבר עבירה יש בגוי לגוי עיין
מדרש רבה בראשית פ' ל"ד ר"ה אומר ע"י שליח ועיין
במתנות כהונה שם ור"כ ימכור נבוכדנצר עונותיו אלא דאי
אפשר למכור עבירות וחטאים דאין זה דבר הנקנה מיד ליד.

אך יש להשיב הלא אפי' על ענה שנתן ליתן לדקה לאחר
העונש מעליו נענש דניאל ובורר מגדולתו אי שהופל
לגוב אריות כחכ"ל בילקוט סי' אי ס"ג ח"ל אמר ר"י אמר
רב מפני מה נענש דניאל מפני שהשיא ענה לנבוכדנצר הרשע
שנאמר מלכי יספר עליך וכו' ומנ"ל דאיענש דכתיב וחקרה
אסתר לבחך אמר רב הך זה דניאל הניחא למ"ד שהחבולו
מגדולתו אלא למ"ד דברי מלכות נחתכון על פיו חאי
למימד שהשליכו לגוב אריות עכ"ל ועיין חו"כ צ"צ דף ד'
שנהרג דניאל מהמן ור"כ אם חטא בענה הזאת ליתן לדקה
מכ"ש שלא רזה דניאל ליתן לו ענה שופטר משוגש ודוק.

ולכאורה עלה בדעתי דיוכל אדם לכוון תחת חבירו
לעונשין ורבהק אומרת ליעקב "עלי קננתך צני"
ח"כ יעקב חטא ורבהק תקבל הקללה חלילה וכו"ה שנהרג
החטא יוכל חבירו לכוון תחתיו רק צאונקום כחב שם ח"ל
ואמרת ליה אמה עלי אחאמר בנבואה דלא ייתן לטיא
עליך צני עכ"ל הרי שהרגיש שאין הפי' שהיה חכנס תחתיו
לקללה רק שגלה לה בנבואה שלא יצא עליו קללה ודוק
וכן צמחש רבה הסיבו פי' צו שכתבו ח"ל ותאמר לו אמו
עלי קננתך צני ראבה"כ אמר אדם שחטא לא אמו ותקללה
שנאמר ארורה אדמה בעצורך אף אחס עלי קללתך צני
עכ"ל הרי שאמרו הפי' דשאני אם שהיא הסיבה הגורמת

ואוסיף אטו בשופטני עסקין שנעצור עשרה כסף ומכור
נשמחו וגופו לסבול עונשו באשמו וצניו וקריציו
שיש עבירות אשר ישלמו עונשם בעוה"ז עיין רמב"ם פ"י
מהל' תשובה הל' א' דבר פלא וגם יאבד נשמחו בעוה"ז
או לדראון עולם עיין רמב"ם שם פ"י בעצור עשרה כסף
נשלומה אם החליפו זה יקבל עבירותיו וזה יקבל עבירותיו
הזה כמו החליפו כל אשר נמלא צדיקם אבל ליקח כלום
מלא עבירות בעד עשרה זכב אחס שועה יעשה זאת מסתמא
היה משחק עמו אולי עובדא המסופר בשם מהרש"א היה
על עבירה אחת ידועה ואולי בחי"כ ובקנין אבל למכור כל
עונותיו ופשעיו כולל קלים וחמורים עדרים עדרים און
סהדי דלא גמר לשעבד נפשו (ועיין במעשר שני פ"א משנה
ה' ו' ובקידושין דף מ"ז דלאו עבדרי גנב אלא חורי גנב)
הכי כח אבנים כחו ליעול פי שנים בנהיגס עונות עלמו
ועונות חזירו עלי לידע סך מסוים אין זה אלא היחול ושחוק
ובפרט אם לא חקע כפו ודוק.

עד כה דברתי לגלות דעתי שאין בזה קנין ומקח כפי אשר
היה בעה"כ כח ידי לברר וגם יש לי עוד כמה הערות
שאין חל קנין כלל בכסף זה רק מה בלע להאריך עוד אבל
על גוף הדבר ידוע כל הדווים הישמע כזאת בישראל מדוע
המוכר לא נעשה בעל תשובה לפני ד' כמשל מחז"ל מי שזיכר
לברות מבית אסורים ולא ברה דמו בראשו למה ביקש מפלט
ני להביא חטאיו ופשעיו ואשמויו על ראשו דל עני ואביון
אשר עניית מעביר אותו על דעת קונו שאין פחד אלקים
לגדל עיניו שיקבל עבירות ועונשים בעצור בלע כסף הכי
העני הוא "השעיר" אשר ישא עליו כל עונות "השעיר"
הלא מרחם אחד יאלו אז אחד ואל אחד לכולם מדוע בגד
בעני ואביון היוסלח לו להעשיר טון זה מלמד שמוכר על
לפני עור אשר הכשיל העני עוד זאת הלא הוא מהמחטיא
להעני במתכרו ונכנס תחתיו לעונשו אי"כ כל בעבירות עליו
חזרו העני האמין שיש לעשיר חזקת כשרות ואין לו עבירות
אבל עכשיו שמחזיק העשיר במקחו נגלה שלב יודע מרח
נפשו כי רבו עונותיו אם כן אפוא הוא המחטיא לחבירו
ונכנס תחתיו ואין קץ לאשמויו כי מידי עני ישור להעשיר
אשמויו בראשו ועוד זאת יגדל אשמויו כי יש צו השם מינות
ר"ל כי כן היה מלפנים אמונות גויס שבעל עבירה מכר
עניותיו לשלוחי קדושים בעד כסף וחבז אשר נתן להם
אבל בעם ד' ישראל לא נשמע רק תשובה תפילה ודקה שפרי
דמיות כי לא נשלכות ובלא אחר שמע אחריו בהמ"ק שובו
צנים שובצים היו אחר למה לא מכר עונותיו בעד כסף ולא
היה לריך לו ה' ה' הוא הדבר אחר לא היה מחטיא
אחרים דאמר לר"מ חזר לאחרך עד כאן תחום שבת עיין
בגמרא ואם היה מוכר חטאיו ועונותיו היה מוסף פשע
להיות מחטיא רבים וגם עונותיו הישנים היו נשארים על
עלמותיו אי"כ האיש העשיר לריך כפרה גדולה על כי נגלה
עשה בישראל וגלל חרפה לכל עדתו צרע.

וגם להעני אשר מעל מעל בד' לילך בשרירות לבו וביד
רמח פשע ומרד בד' להיות צבור מוח ר"ל ליעול פי
שנים בנהיגס על עונותיו ועל זדונות חבירו לאמור הכוני
פנעוני כפלים אני שאל הנשמע כזאת משי בן אמונה הלא
ארחי לבנות התנאים בכו אם זכרו אחריתם שלא ידעו באחרי
דרך מוליכים אותם ומכ"ש שיקח איש חטאים ופשעים בעד
בלע כסף הלא חיר לריך קרבן על שליטר עלמו מן כיין אמרו
חז"ל אומר הקב"ה לא די לך במה שאסרתיו לך היום מות

בסידור ולא פרט גופי העבירות אשר עשה אז מכר לו דבר
שאין לו קצבה עיין בח"מ סי' ס"ט סעיף ז' דגם הלוקח אינו
סומך דעתו לקנות דבר שאין לו קצבה ואף שבעה"כ סובר
אם מוכר מה שעל מלכותו מהני הגם שלא ראה מה נלכד
במלכות יען דבר הוא מוגבל בעלמו רק שנעלם ממנו
הקליפות (והוצא בתומים שם) שאני בעונש עבירות הגם
שכבר קלובים עבירותיו אשר עשה מעודו עד היום הזה
ונכחים בספר זכרון לפני ד' בשמים בכל זאת עונשם אינם
קלובים דעומק הדין לא יוכל אדם לדעת בעולם הזה לפעמים
בעבירה אחת הכריע כל בני עירו לחוב עיין רמב"ם הלכות
תשובה שכוה השלים הרוצ לחייב יעו"ש ולפעמים היה
מחטיא רבים בעבירותיו אשר נהשבים לו כי הוא מחטיא אותם
ואם בעל אשת איש והיה אשת כהן אחר כל העבירות על
בעלה אף שביא היחה אנוסה ואולי אבל נבינות וטריפות
ציוכים שנחבילה מערב יוכ"פ וכל כולל ואולי גזל וחמס
עניים ויחמוסם ואלמונות ונפש הוא עשק וכדומה עד אין
מספר מי ישער הפארות אשר יגדלו עוד סעיפיהם ויס יוס
עד אין די (ועיין חז"ל ז' דברים מכוסים מן האדם עומק
הדין אחד מהם ועיין רמב"ם הל' תשובה פ"ג הל' ז' וז"ל
ואין שוקלין אלא בדעת של אל דיעות והוא היודע איך
עורכים הזכיות נגד העונות עכ"ל) ואפ"י להחליקים על
רמב"ם שם שזיכר להשעבד בדבר שאינו קלוב היינו שיכיר
להם קצבה אח"כ אבל בעבירות מי יוכל לשער קצבתם גם
הצורא וירא און ולא יתבונן לא יקלוב העונש עד שילמית
החטא אשר נפעל ממעשיו ויס יוס בכל עת ובכל שעה וכו'
חיתא שמכר לו רק עד היום הזה זה אינו דהא מכר לו
הפעולות העבירות שעשה ולקבל העונש אשר יצא עליו
לעוה"ז ואם בא על אשת איש והוליד ממזר ואין קץ אפ"י
עד יור עשירי יא"כ אין לו קצבה אז ונכ"ש אין שיעור
לדבר שאין לו קצבה לעולם והבן זה בקליה.

ולא עוד עיין ח"מ סי' ר"ט סעיף ז' במוכר דבר שאינו
מסוים אשר הלוקח אינו יודע והמוכר יודע אז הלוקח
אינו סומך דעתו ולא דמי למשחק בקוב"ה דשם שניהם אינם
יודעים זה כמו זה אבל אם אחד יודע והשני אינו יודע
לא הוה קנין יעו"ש בסמ"ע ס"ק ז' והב"ך מוסיף אפ"י
המוכר ג"כ אינו יודע עכ"פ הלוקח טועה באומד הדעת לכ"ע
אינו קונה ועיין בנתיבות שם וא"כ במי שאומר על חטאים
ועל החטאים שהוא לשון נוסחת היודי ועיין במג"א הל' יוכ"פ
שלבן לא יקרא חלוק מאן דמפרסם חטאיו דכולם
אומרים נוסח שזה ולא יודע מי שחטא באמת יעו"ש וא"כ
זה המוכר שלא פירש עבירותיו ופשעיו ויש עבירות חמורות
מאוד ויש עבירות קלות ומי יודע איזה עבר המוכר ואיזה
לא עבר ולא דמי אפ"י למ"ש הרמ"א בשנים שהחליפו כל
אשר להם דכאן זה מוכר לו חבילות חבילות עבירות בלי
די עבירות עבירות שונות רע לשמים בלעד ורע לשמים ולצדיות
ועבירות שאין להם פירות כחז"ל עבירה עקרה אין לה
פירות וגם עבירות שיש להם פירות ופירי פירות בציאה
אחת בעל אשת איש ותחתיו והוא נדה ונתעברה ממנו או
הייל שבת ויוכ"פ והדליק גדישו של חבירו וגרם חילל שבת
ויוכ"פ לרבים וכדומה ר"ל ניר רשעים לחטאת אשר יאכל
פרי צדיו וכדומה אפשר למאות ואלפים חטאים ופשעים
והכל לקח בעד עשרה זכובים ולכ"ע לא מהני ועיין בסיומן
קפ"ו ועיין סי' רמ"א וסי' ר"ז ודוק (ועיין משנה בביב
פ"י שלא על אמנותו הלוכו ועיין בחזו"ט שם).

תשובה הקשה לשאל ממני כי כמעט א"ל לידע דבר צדור כי יסודות פורחת צדור כאשר כתב בכו"ח פרה מטה אהרן כמה גדולים מקילין וכמה גדולים מחמירין כמה סוצרים דיש להם דין קרקע ויש סוצרים דין מטלטלין וכמה סוצרים שהוא רק איסור חרם ואם עבר מה שעשה עשה שקנה הדבר באיסור ויכול להעלות דמי שכירות לצעל החזקה ויש מחמירין שצריך להחזיר לו מה שזכה דהוא גזל ציד המשיג הגזול שורש החזקה נכזה על עני המהפך בהחלטה והיא גופא בספק החקירות עיין שו"ת מהרש"ל סי' ל"ז והשגות גדולות אשר השיג עליו הגאון שארית יוסף גופי החזקות ולא מהספרדים ולהם יש חקונות ראשונות וחקונות אחרונות כמוצא בספרים ואין לפנינו לראות שורש החקיקה על מה אדני הוטעו וגם מי יודע אם נתקבצו מחזיקיו במדינתנו ועל איזה כת נתקבצו לנו בכל פעם שבה נפני נעשית משפט על חזקות נסתמרו שערות בשרי כי כמה וכמה עשו מזה מכס העומד מאליו לשטר דמים יקרים מן הגוי בפעם ראשון ואח"כ יעשו צו מסחר שלא יוכל עני להחיות נפשו עד שישלם לעשיר ואמרתיו רק לדון בגאון אדמו"ר ז"ל בעל חת"ם שמקיל אינו חונק על גאוני המספרדים.

טרם אדבר אקדים ה"ל צעור פלוגתא של אבות הפוסקים אי איתן חזקות יש להם דין קרקע או דין מטלטלין אי יש להם דין קרקע ויולד ספק זכות החזקה למי הוא ספק הודאה או ספק מכירה או ספק ירושה או הוה הדין עם בעל החזקה מקדמת דנא אצל אי דין מטלטלין להם או הוה הדין עם האיש המחזיק בחזקה עכשיו ובדרכי נועם סי' י"א הביא דמהריב"ל האריך צה"ל ופסק דמספק לא מוליאין מן המחזק צו עכשיו ואפי' אי יש ג"כ איסור חרם עי' החזקות וספק הרים להומרא מ"מ יש להקל והידע בזה החזקה וז"ל ואף אם בהסכמות החזקות אפשר שהעני הרים יקוי"ל דספק חרם להחמיר מ"מ כתב שיש להקל כי לא יתחייב מחמת החרם אלא לקיים מה שהוא מחויב מן הדין יאין החרם חל אלא על מה שהוא מחויב מן הדין וביין שמחמת הדין זכה ראובן בחזקה משיס דהוה פלוגתא דרבוותא ומסתפקי אם הן בקרקע לכל מילי או לאו כלומר דמחמת זה זכה ראובן דאין ספק מוליא מידו ודאי א"כ גם מחמת החרם אינו חייב לאלף מהחזקה כלומר דהחרם הוא שלא להחזיק כמה שאינו שלו ודאי אצל בספק החזקה אין כלן החרם אין כלן עכ"ל צ"ל צ"ל מהריב"ל וא"כ צידדן שיש עני כיתור עדים המכחישים זא"ז ויש ספק גדול אם ע"ז החזקה אי לא אצל בכל אופן היושב צו נכנס צדיחור הספק אין אנו יכולין להוציאו הן מן המכס או בית או רחים או בית משקאות אשר שגר בלי שהצוה יצא רחים ודוק.

אמנם ראיתי במהרי"ט ח"מ סי' ל' שהביא דברי מהריב"ל אשר ראה לומר אם החזקות דין מטלטלין להם חוקמי בספק בחזקה היושב בחזקה ומהרי"ט השיג עליו בהשגות רבות וגדולות יבאשר בינוני עליהם ג"ל לחקור על ראיותיו ואסדר הדברים על האותיות בעזה"י.

(א) הנה ראשית השיג בסברה דמה איכפה בהחזקות דין מטלטלין להם כל העטם דפסקי' במטלטלין אין מוליאין מיד המחזק הוה העטם דיש כנגד חזקת מרא קמא חזקה כל שהת יד אדם הוא שלו דמאליהן לא צאו ציד המחזק בהם והאי חזקה מפיק מחזקת מרא קמא

גדול מזה לא די לו כמה שרובן עליו עונשיו על עונותיו ופשעיו מלא לבו לאמור לחבירו אנכי ערצנו מידי חקשני פשעי ואשמי חבירי מות אני תחתך כל דבר הקשה יבואין עלי על גופי ונשמתי כי לא ידע שאדם דין אם ידוקדק לא ילדק לפניו כל חי (עיין במדרש על פסוק מה נאמר ומה נדבר ומה נעמד חלקים מלא עין עבדיך מזה הדין) ומאין יכיה לו ליתן לחלקים עוד כופר נפש חבירו הכי לא חמון צו צהעני או הכי נצטר מדעת הוא אין זה נכלל בדברי חז"ל חושא כלפי שמיא מהכי חלילה חלילה כי מי הקשה אליו ויושלם עוב הכי לו לאמור חנוני רעי מלפנך צבור פה לחם הנשמע לעשות כזאת אפי' בעד אלפי אלפים דינרי זהב.

סוף דבר הכל נשמע אני אדון שניהם לקף זכות אולי היה נכנס היין בהם והיו שכורים אשר נחשבו כשופים אשר אין להם לב להכיר את רבונם וחטאו בלא לב שגו בלא דעת פשעו בלא ראון אך גם נפש בלא דעת לא טוב וחלקים אכז לידם להיות כבעל חלם עם בעל חרין על כן שניהם צריכין כפרה להתוודות את החטאחם על חטא שחטאו בצלי דעת ציים העניות וטות יי"ל צדיקים צ"ח יד' יסא להם כי הכל צענה הכסף יחלק נעניים ידעני החוטא לא יהיה ממני חי' וראוי' שיקבלו שניהם איתו היים ליום השיבה לקיים וחטאתי נגדי תמיד להיות נאיה להם לדעת שלא יועיל הון ציום עברה רק תשובה הויל ממות והוא רחום יכפר עון כן ג"ל בעזה"י.

וידע כי מלינו שקיבל שלמה קללת אצוי שקלל את יואב הוא דבר אחר שלא יענש שתי רשעיות וכן מה שמלינו חנאים שקבלו עליהם לרות כל ישראל ענין אחר הוא וגם מה שנמלא צם' הסידים [סי' תמ"ה] שקבל אחד להיות חולה תחתיו הוא עניני פחחון פה לשטן ר"ל וענין פוקד עין אבות על צנים ויחזקאל אחר נפש החוטא הוא חמות עיין מדרש וכן ענין מכוחס שחדו בעדי צאיו הכל מהשגב אחרת ועיין מדרש ילקוט חצוצים ישראל ונתחי מזרים כפרך הוא ג"כ ענין אחר כמוצן ועיין ילקוט משלי יד ליד לא ינקא וענין ערבות בודלוי ענין אחר. דברי הכותב נכבד שמים.

סימן כא

רב שלום ורב ברכה ליושב על מדין העוסק בהליכות עולם ה"ה המה"ג בתורה הרב ר' יצחק הלוי איש האראוויץ ג"י אב"ד דק"ק ראדי מישלע.

אחד"ש אודיעכו כי קבלתי כמה שאלות ממנו בקוצר אמרים אצל אני הלום ומוטרד גדול ולא אוכל למלאות משאלות לבו ורק על אשר הפליר צי בענין חזקות אגלה דעתי צו ודי' יאיר עיני צתורתי חמן.

שאלה ראובן שהשיג גבול שמעון בחזקת אוראנדט שהחזיק שמעון מאז וצא ראובן והוסיף בשכירות האוראנדט להאדון והסוג גבולו אם ההפסד של נתינת הוספה על ראובן מדין מוסר ויעיין צשו"ת נאות דשא שהאריך מאוד וצשו"ת חת"ם לא כ"כ בהצבה ענינים וכעת שכיחא עובא הך חגיגי ללא מעלי ומסיגים גבול אחרים שמוסיפין על השכירות עכ"ל.

בשם מע"כ נ"י דמחלוקת אביי ורבא הוא. ומ"ש מע"כ עוד בדברות (דף ל"ב) דמש"ה תמחו הומוס' בד"ה הא לוקמא במפרכסה. דמש"ה לא הקשו כזה לעיל (בדף ל"א ע"ב) והיינו משום דהם מיירי גם בעושות ומפרכסה אינו כחיה במו"כ זה עושה בדבר משנה רעושה קדשי המוצה אין להם פדיון כדתנן במנחות ר"פ י"ב שלא נאמר פדיון אלא בבהמה:

סימן יד

ב"ה לטבריא טוב"ב:

אחר כה' יודע לאדם גדול מאחיו. מזה חלי זכויותיו ומחיותו כדרך גדול עשרים וישים חלק רובול. לחיט עשירי הולך בתומו והפך במחיותו מאד. וקובל המוכר מחליט הכסף ועד ששילם מחליט השני הלא לחכם גדול וסאל בחלוט והשיבו לו כי אחר המוכר אינו מניין למעלה ב"כ ואינו אלא כח' משרהל. ואחר ששם חותו עשיר היה ביקש לחיור בו והבע משיח שנקן. והמוכר תובע חנוי הסני. והגויש נכחיל הדן עם מי וגם אם עיקר הקנין הוא דבר שיש בו ממש. וה' יאיר עיני:

ראשית דבר. המוכר הראה לדעת כי אינו אדם הגון במכרו שכר הרוחני בבצע כסף. כמדתו של עשו שמכר את בכורה שלו. ובוה אוחו הכהוב וכחוב ויבו עשו את הבכורה. ולא משום שמכר במחיר נזיר ערשים. שהרי פ' הרשב"ס שמכר לו בכסף שווי. אלא שקיים הקנין במאכל עדשים. ימ"מ קרא אוחו הכהוב ייפוי. דמי בדעתו יפה ומכיל על דבר מבין כי אין לרוחני ערך כלל למכור בכל דין שבשילם, ומכ"ש ליקח בלע כסף עבור חלק שיה"ב. יתרי בתענית (דף כ"ה) איסא דרשב"ד בעני' הגדול נחת לו איזה דבר מחלקו בע"ה"ב והשתדל להחזיר. ובס"ד (פנ"ב) איסא בזה כי הרעיוה אסת דרשב"ד ע"ה הרבה. ומכ"ש למכור בשלש נפש כבוד אלהים להתענוג על ה' בעוה"ב עבור עונג הגוף בעוה"ז. הרי זה דומה למי שבכד אוחו המלך בלית הכבוד והוא מכרו לאחר. הרי בזה בזה כבוד המלך ורואי לעונש. כך המוכר עונג רוחני של עולם הבא עבור העניג גשמי עליו הכחוב לווח בספר במדבר בשעה שהמחלוננים בקשו כשר וזכרו זה התענוג שהיה להם במלרים בגשמיים. ולא הרגישו בעונג הרוחני שהיה להם במדבר בגלוי שמינה. ואמר ה' עד אשר ילא מאפכס והיה לכס לזרז יען כי מחלסם את ה' ה"ב בקרבנס. ותכבו לפניו לאחר למה זה ילאנו מולרים. משמעו שמאפכס עונג הרוחני בזה שה' בקרבנס בהיוחס במדבר. מה שרחוקים היו מזה מולרים, ואחס אומרים למה זה ילאנו ממלרים. ואוחו התרעומת חלה על אוחו איס שאלם בעונג עוה"ב ומכרו בעונג גשמי בבצע כסף, ודלי ראי לעונג. ואין בו מדה של חס המעלה. ולא הקשה מהא דליתא בסיפא (דף כ"א) דשמעון אחי עזרי' ויוחנן דבי נשיא מכרו חלי שכר למודם בתורה עבור שהיו מפרנסם. שאני חסם שמכרו כדי שיהיו יכולים לעסוק בתורה. וכבר שנינו באבות יפה שעה אחת בתורה ומעש"ט בעוה"ז יותר מכל חיי עוה"ב. וכל כך אהבו את התורה עד שלא בקשו גם שכרה בשלימות בעוה"ב. רק להעננו על ה' במלחמה של תורה. והלל ושכנא. כשאמר שכנא להלל נערוב ונפלוג היו ג"כ כדי שיהא הלל עוסק בתורה בדעתא לילותא. אבל הלל היה שקידתו כ"כ עד שלא היה עניו הגדול מופרע אוחו מחורו, כדליתא במס' יומא (דף ל"ה), מש"ה לא נחרס, משא"כ שנועין ויוחנן הנ"ל ידעו בעלמם כי אם יהיו בדאגת הפרנסה יפריע אוחם מלימודם, וכדלי' בעירובין (דף ס"ה) דאמרי אביי ורבא דלי היה להם ערדה קלה לא היו שוין כ"כ. מש"ה נחרטו ליותר על עונג רוחני בעוה"ב כדי שיהעסקו בתורה בבקידה ואשרי חלקם. משא"כ למכור עונג רוחני עבור שיש גשמי. אין ה' אלא מדור המחלוננים כחמור. כל זה דברנו על מהשכחו ועסקו של אוחו האיס המוכר:

ועתה נבוא לנך השללה אם יש בזה איזה ממשות בקנין או לא. ומהללה נח לי לבאר הבדל בין שכר הרוחני של תורה לשכר של מנות. ויאח"כ נבוא לענין שאנו מדברים. והנה איסא בפסחים (דף נ"ג) כהא דליתא להו תורום איס רומי גברא רבא הוי

החוס' ציננות ודלי הוא קושיא חמורה על פירש"י וכמו שהק' החוס' בע"ז שם אחי לא מקשה הגמ' מרישא ככה ישאר הקושיא על פי' רש"י והר"ש לפי הנוסקא ג"כ דשכירות לא קניא. דמכ"מ הרי קונה חנוי ואחיו רשאי להאכיל חרומה:

אנשים

הישיב ע"ז הוא עפ"י שיעור רש"י בכתובות (דף נו ע"א) בד"ה היבם כו' זה"ה גמ' אם נהחייב כו' והחוס' (בדף נח ע"א) ד"ה ואפילו הרבו להקשות ע"ז מן הירושלמי והחוספתא. אכן שיעור רש"י דהא דליתא (בדף נו ע"ב) חמר שולא כו' והא' גמ' קנין כספו הוא. דיוק הג' הוא גמ' קנין כספו ילא קאמר הלי גמ' קנינו הוא וכדמוכח מלשון הברייתא דת"כ שהביו הגמ' ר"ה אומנה. מנין לכתן שנשא אשה וקנה עבדים שיאכלו בתרומה שאל' יספן כי יקנה נפש קנין כספו הוא ויאל כו'. משמע דאשה יעבר שיש שאוכלים בתרומה משום דקנין של כהן הוא. אפילו לא כתוב קנין כספו כלל אלא ממי יקנה נפש נכ"ל. אבל שולא דיוק דמהני כספי הוא דנפ"ל ילא ממי יקנה נפש. והני דיוק רש"י ע"ה"ש ע"ש. ויינו משום דכ"ל דאשה לא מיקרי קנין כלל. וכבר הבאנו בהע"ש (ס' נ"א אות ח') מחלוקת בבלי וירושלמי בזה. אלא דהם נחבתי דמשיאל מוכח דאשה מיקרי קנין. ועתה חורני בו ומהרבה משיאל מוכח דאשה לא מיקרי קנין. אלא מכל מקום מיקרי קנין כספו. מטעה אייל ליה כל קושיית חוס' בכתובות. דודלי לפי הירושלמי דאשה הוא קנין ממש. מש"ה כשמת והיא יקנה ליבם הוא קנין של היבם. משא"כ לפי הבבלי דאשה אינו קנין כלל אלא קנין כספו וזה כספו דאחיו הוא:

לבידנו

מזה דלענין חרומה יש קולא דלי קנין נפש או קנין כספו אכלי בתרומה. ובוה מיושב רישא דמשנה דחרומות הנ"ל דשרהל ששכר פרה מכה. אע"ג דשכירות קניא והרי הוא של ישראל בליתו זמן מכ"מ הוא קנין כספו דכהן. שהרי חס תמות הירקא דכהן הוא. מש"ה לא מקשה אלא מסיפא דכהן ששכר פרה משרהל לא יאכלנה. ולי שכירות קנין הוא אע"ג דכספו דשרהל הוא ח"מ דמי הוא קנין דכהן. וכד דיוקא לשון החוס' בנפומית (דף סו ע"ב) בד"ה ישראל. אור"י היינו משום דבהמה החובלת הוא קנין כספו של כהן כו' ולא מסיק דשכירות לאו קנין כמו דמסיקו בסוף בבבא אלא ה"ק אפילו שכירות קני' מכ"מ קנין כספו דכהן הוא. ויבסוף הדבור שכתבו דלא קנין כספו דכהן הוא דשכירות לא קניא. וס' להניג ושכירות לא קניא. ודרי מילי כנהו. לאו קנין כספו ולא קנין הגוף משום דשכירות לא קני':

בזה שייש מע"כ נ"י ק' הגרע"א (כס' רמ"י) ח"ך יוכל השרהל לקבל הנהמה מן העו"ג שכבר זכה מן ההפקר או בזה שהקנה לו והעו"ג אינו יודע מזה ואינו טען להשרהל בזה. וא"כ הוי ישראל גזלן. ויישב מע"כ שהעו"ג הוי גזלן בשעה שעה מלחמה של ברעין ישראל. ועתה העו"ג משיב הנזילה. במח"כ מע"ל אין בדבריו ממש. דאע"ג שהעו"ג נקרא גזלן כדון שאל שלח מדעת בעלים. מכ"מ אחרי שנקן לו הנזיל במחמה שוב א"י להשיב את הנזילה שרי עתה הוא שלו ממש. וא"כ הא"ך שרי ישראל לחזיר ולגזול ממנו. אבל לפענ"ד אינו מבין ק' הגלון מטעם אחר שהרי מבואר בהנהגת רמ"א שאין אחר יטל לזכות בה אחר השבח. והיינו כמו שכתב הע"ז בשם ב"י שלא הפקידה או הקנה אותה לעו"ג אלא על יום השבח. ואחר השבח פקע הפקר והקנין וחזר לבעליו:

ומה שהקשה מע"כ ו"ל עוד על הרמ"א ח"ך יוכל להפקיר ולהקנות הלא אינו ברשותו. משום שקודם שגזל היה מושכר לעו"ג כו'. זה אינו ופשוט דהמשכיר לחברו יכול להקדים כמבואר בתוס' ב"ק (דף ע"י) בד"ה לא. ועוד דלעיל איתא אין הגונב אחר הגונב משום השלמו ככל מבוט דאין בעלים יכולים להקדים ויגוב מבית הספקד משלם ככל עב"ל. והרי ה"ל הגונב מבית השאל משלם ככל כמבואר ר"פ המפקיד השאל פרה מחבור ונגנבה וקודם השאל ויבס' כו'. אלא מוטעות אינו ברשותו היא שגלו וא"י להוליח מידו. משא"כ משכיר ומשאל אחר זמן שאלה ושכירות ואל' ממנו מש"ה יכול להקדים ולהפקיר ולהקנות:

אשר רחש לבב מע"כ כפי' לשון החוס' חילין (דף פ"ד ע"א). המלחה הוא אבל אין כן פי' החוס' וכבר חמר בזה הענין מע"כ נ"י דבר טוב מסוגיא דובחים (דף ס"ה) ורשום הוא אלני

אבר באמת אין בזה הקטין שום חלות ושעבוד כלל מכמה טעמים. חדא שהרי הוא דבר שלא בא לעולם. ואפילו למ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אין הקטין חל אלא לאחר שבא לעולם, כדליתא בב"מ (דף ס"ו) המוכר פירות דקל לחבירו אמר רב הונא עד שלא בא לעולם יכול לחזור בו. משבא לעולם אין יכול לחזור בו דקבבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בשעת המכר שיהי' המכר חל משבא לעולם וכן אפילו לא חזר עד מותו. ואח"כ חל חלקו בעוה"ב שוב אין המכר חל לאחר מיתה, כדליתא בב"ב (דף קל"ה) אין מכר ומתנה לאחר מיתה כפרש"ם ב"ה ואינו הוא כו' שהרי אין כח לאדם ליתן מקודם לכן דבר שלא יוכל להקנות בזהו הזמן שיבא הנה שמהקדים המתנה ואחר מיתה היאך יכול אדם ליתן אחר מותו וקבבר. שנית, שהרי אין בזה אלא קטין דברים מה שאין בה משכנתא. וכמו מוכר חורב הבית שאין בזה כלום, כדליתא בב"ב (דף קמ"ו) ש"מ שאמר ידור פלוגי בבית זה כו' לא אמר כלום עד שיאמר חנו בית זה לפלוגי וידור בו. ופרש"ם ב"ב חיתא וכו' קט מירי מחי הוא ה"א קטין דברים בעלמא הוא. וזוהי הטעם קו"ל ב"ד (ס"ה) ד"ה (ס"ה) ש"מ לא למכור זכות חורב מלוא. היינו שאם יש לו בן למול או ששחט והל עליו המות כה"ד, א"ל למכור אותו הזכות לאחר אלא א"כ נשבע ביתן לו הזכות א"ל לחזור בו. לאשקוף מדעת בלתי הגבירים ב"ק פ' החובל שכתב דאדם יכול למכור המלוא שלו ויעלו לחי' הקונה דהא יש להם ערך עשרה וזכרים לאחר, מיהו נראה דוקא מועיל הקטין במלוא שעתיד לעשות (פ"ה) א"כ מוכר לו זכות מעשה המלוא וממילא יגיע לו שכרה) אבל לא במלוא ששעה (פ"ה) דשכרה לבד ודאי א"ל למכור. ומכ"ש אם מכר לו המלוא ששעה והקונה לא עשה בעלמו ודאי הפסיד לעלמו]. ואכן קו"ל כהר"ם דא"ל למכור זכות המלוא ג"כ, וגם השלטי גבורים הנ"ל מודה דיוכל המוכר לחזור שאינו אלא קטין דברים. אלא דמ"ל דכו' שלא חזר בו המוכר הוי קטן אע"פ דלא נתפס בקטן. ומחלוקת יבנה היא בפי' הגמ' ב"מ (דף ס"ו) בהא דאם תפס לא מפקינן מיניה. אם מבוס דהוי קטין כ"ו שלא חזר בזה. או משום דידע ומחיל. וכבר הובא שני דעות בחו"מ (ס"ו ס"ו ס"ו), ובס"י קכ"ב בהגהת הרמ"א וה"ש (קל"ד). והנ"מ בין שיטת הרמ"א שיטת שלטי הגבורים לענין אם מכר חצי הילד למייל זכות המלוא שהוא ימול. ובא אחר ומילי להרמ"א א"ל לשלם לו וזכרים. שהרי האב בעצמו לא רצה למול. והקונה לא זכה כלום. וכ"כ השלטי גבורים פ' כה"ד בשם הרמ"א. אבל לדעת שו"ע פ' החובל אינו כן אלא כ"ו שלא חזר המוכר קנה הילוק. וא"כ חייב התופס לשלם לו. ופלוגי בפ"ה הכתוב וימכור את בכורו ליתקב. ויח"כ אמר לו השבעה לו. ובאמת לא היה חל קטן הבטחה כלל לא בנכסים דהוי דבר שלא בא לעולם. אלא במעלה הבטחה שהיא קטין דברים בעלמא. אלא לשיטת שלטי הגבורים הוי מ"מ קטן אם לא יחזור בו. ומש"ה השבינו שלא יחזור בו. אבל להרמ"ם לא מהני קטן כלל. וכבר נשאל הרשב"ם (בס"י) שר"ה השאל בשם הרמ"ם דהמקנה דבר שלא בא לעולם אם נשבע על ככה שקנה הקונה ואפילו מת המקנה המקח קיים. ויראיתו ממכירת הבכורה כו' והשיב הרשב"ם דלאו הרמ"ם מחוס עלה ע"ש. והא דמפירת בכורה הוא משום שקודם הדבור היה אדם מקנה דבר שלא בא לעולם:

בחזור לענין דפלוני במכירת המלוא היינו שמוכר זכותו שעליו שהוא יעשה. אבל אם כבר נעשה והוא מוכר השכר. ומכ"ש אם לא עשה הקונה בעלמו מה שעליו לעשות על פי זכיהו פשוטא דמכירת השכר בעוה"ב אינו אלא דברים בטלים. חדא שהרי אי מרד ותוהא על הראשונות קמפסיד שכר מעשיו, כדאי בקידושין (ספ"ה) ואי נימא דמכר מהני ללוקח למיקני דבר המוכר. אחאי מפסיד במאי שחיי המוכר. ולומר דבאמת לא מהני במאי דחיי או גרע מן הקדומת. וכו' אפשר לומר דאי שיעבד חלקו לאדם דלא מהני מדה של הקב"ה להפסיד שכר החיה עה"ה אלא ודאי דכל ענין המכירה בשכר דברים בטלים המה לכו"ע. ולא דמי לזאת המלך שאם עבר ומכרו מכור. דשכר מלוא אינו אלא עבד הכריאה כמו עבד הרפואות שאינו לריח ידיעת הרופא אם קיבל את הרפואה או לא. כך המלוא עושות שלהן בלי גזרת ה', כדליתא ברבנא ר"פ ראה. מוש"כ שכר מליכה אינו אלא בידועת המלך ונותן. והכי מפורש במדרש

או בעל הגרופין וקפשיט מרמזיא את זו דרש תודים איש רומי מה ראו חמ"ו שסמרו עממן לכבשן האש למדו ק"ו מלפרדעים כו'. ר' יוסי דר אבין אמר מעיל מלאי לכיס של ת"ח הוי דאב"י כל המעיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה ש"מ שגא' כי כלל התכונה כלל הכסף. וקשה לי הא כמו שמוכרת דלאו בעל הגרופין הוי מדרש ה"ג יס להוכיח שלא ה' עשיר בעלמא ונדיב. דמה לעשיר הדיוט לדרוש ברבים אלא ודאי אדם גדול הוי. אלא מחללה יס להבין מה העלה ר"י במה שאמר כל המעיל מלאי כו'. הלא משנחנו ה' במטות פ"א דכמו דמסייע לעוברי עבירה מקבל עונש של עוברי עבירה כך מדה טובה של מסייע לעושי מלוא כעושה מלוא אלא ז"ל שאין דמיון שכר מלוא לשכר תורה. ואם שאין לנו מושג כהעטני עוה"ב מכ"כ יס לנו להמשיך לשכר המלוכה למי שזוכה לשכר. ויש שני מיני זכיות אחד מי עושה איהו תיקון במדינה שראה המלך לחשרו במהנה כראות עיני המלך באיהו אות הכבוד לכבדו. והשני מי שמהפך במלחמה הרבה ה"ו המלך מרמז למעלה שרי הנכח. ואין שני הזכיות שוין. דזכות הראשון הכל יכולין לקבל אותו אות הכבוד וא"ל להסיף השתדלות שיהא יכול לקבל שכרו. משא"כ זכות השני אין כל אדם יכול לקבלו. שהרי שר הנכח נדרש להיות מלומד ובעל ענה ותבונה ובאכסיה שרי הנכח להחייב באיהו ענין נוחן וכל אחד מחוה דעתו לפני המלך. ומי שהוא באמת אדם פשוט ואם יעלה לגרם מעלה שר הנכח. ובאכסיה שרי הנכח הוא יושב ודומם הלא ישבע קלון מכבוד. וא"כ אין יכול לקבל שכרו ולהתענג עליו אלא מה עושה המלך בדרטו. מחללה נותן אותו האיש ללוקח למוד בני שרי הנכח עד שהוא מחכר לכך. ואם שמכ"מ אין מדרגתו גבוה כשאר שרי הנכח מכ"מ יכול לשבת בשבת תחכמוני טס השדים וגם הוא יחיה דבר מזער. כך מעין זה הבדל שכר הנה משכר תורה. דשכר מלוא הוא כעין זכות איש מדיני. וכל ישראלי יכולין לקבלו. משא"כ שכר תורה הוא יושב בישיבה של מעלה ומי שאינו ראוי לכך אינו אפשר לקבל זה העונג הרוחני. ומה הקב"ה עושה מאגיל עליו עוד בחייו איהו כח למוד. עד שלא ישבע קלון בהיותו לאחר מותו יושב בישיבה של מעלה. וכ"ו העלה ר"י דהמעיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה ש"מ כו'. מעשה תודים האף שלא היה אדם גדול בחורה מכ"מ האליל לו הקב"ה בחייו דבר מזער לדרוש ק"ו מלפרדעים. כדי שלא יהא בוש בישיבה של מעלה בעוה"ב. וכ"ו בארנו בהרחב דבר (בס' במדבר כ"א) עה"פ באר חשרה שריס כרוה נדיבי עם במחוקק במשעמוס. ולא עוד אלא אפילו לאחר שהעלה ר' יוחנן דהמעיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב כו'. מכ"מ אינו דומה למסייע לעוברי עבירה שהעד השלישי מסייע כעושה מלוא דומיא דמסייע לעוברי עבירה ששעד השלישי מסייע לעדים הראשונים ועונשם שוה. וזוהי למדנו במכ"כ שכר מסייע לעושי מלוא שיהא שכרו שוה לעושה מלוא. משא"כ מסייע לת"ח שילמדו אע"פ שזוכה ויושב בישיבה של מעלה מכ"מ אינו שוה לת"ח עלמי כמו שאמר ר' יוחנן עלמו בצרכות (דף ל"ד ע"ב) כל הגבויים לא נהנהבו אלא לחשוב בכו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו. אבל לת"ח עלמן עין לא ראיה יעו'. והדעת נותן ע"ו שהמסובין ויושבין עם המלך לא ישיבה של זה דומה לשיבתו של זה:

טענתה נכא לענין דידן. דאפילו נעלה עה"ד שאפשר למכור שכר מלוא. א"ל למכור שכר תורה. שהרי אם יבא על

שכרו ישבע קלון מכבוד בישיבה ש"מ וכו' וכו' אפשר לעלות עה"ד שאם יכבד המלך לעשות אותו איש שהראה גבורה וענה במלחמה לשר הנכח. והוא ימכור אותו זכות לאחר. הלא המלך אינו חפץ ביקרו של הקונה כלל. ואינו חפץ שיהא יושב באכסיה שרי הנכח ויכמו כן אי אפשר בשום אופן להעלות עה"ד למכור שכר מלחמה של תורה. וממילא כ"ד שמכר מחלה של כל שכר ואיהו שכר תורה לא נמכר ממילא בעל כל המקח:

ואין לו לחקור אלא במי שמוכר שכר מלוא ביהודא אם יש בזה ממש או לא. שהרי אם נתן המלך אות הכבוד של זה לאחר. ה"ו יוכל למכרו אע"פ שהוא חוטא בזה שבזה את המלך. מ"מ ממכרו ממכר. וא"כ היה מקום לומר שמכירת שכר מלוא אפשר הוא קיים אע"פ שראוי להעניש ע"ו:

במדרש תהלים (קל"ב) ענין העונשין שהוא משל לרופא שהזהיר לחולה כו' ע"ש באריות. והיינו דליתא בירושלמי (סקלים פ"ה) ובב"ר (פ' חולדות) אר"ה כל האומר הקב"ה וחתן וחתן מיעשה. פי' כמו שאוכל דבר המזיק אין ביד הרופא לוותר על מה שלא נזהר באזהרתו ובלא יבא לו. כך א"ל לוותר על עונש הענין. והא' דהשוכה מהני אינו ויתור אלא הוא רפואה המועיל לאותו סם המות. והיינו דהחוב ושב ורפא לו. ובהרחק דבר ס' דברים (ל"ב ו') בארנו בזה מאמר חנה ולו נחמנו עלילות ע"ש. ובהעמק דבר ס' ויקרא (ר"פ בחקותי) בארנו מאמר גמ' ע"ז (דף ג') ראה ויחר גוים שאין איה"ע מקבלין שכן כמלוא ועושה אלא באינו מזה ועושה. ושם עוד בד"ה ס"ר אס בחקותי אין אס אלא לשון בקשה כו' ע"ש הא מיהא ברור ששכר ועונש הוא חקות שמים וארץ כמו טבע סם החיים וסם המות. וא"כ לא שייך למטור רפואה שנתן הרופא לאותו חולה לאדם שאין לו אותו מחלה ויש לו מחלה אחרת:

אחר שכן יש לט לזכר הא דליתא בהגהת רמ"א וי"ד (סו"רמ"א) דאפשר להחנות עם חברו שהוא יעסוק בחורה והוא ימלא לו פרנסה ויחלוק עמו בשכר. דדוקא בזה שממלא לו מנוחה שיה' יכול לעסוק בחורה וכמו שבארנו לעיל הא דשמעון אחי עזרי' ויחנן דבי רבי. אבל מה שכבר למד וז"ל מה שלמדו בלי המלאכה פרנסה שלו ודלו אין לו ענין. ועוסף דבר דמס"ה לא נאמר זה הדיון אלא בעוסק בחורה ולא בשאריו מנוח. שיהנה עמו שהוא ימלא לו מנוח שלא ה' אפשר לקיימו בתנאי שחלוק עמו בשכר. דבשאר מלוג אפילו לא יהנה עמו כבר שנינו (במכית פ"א) שהמשייע לבעלי מית כעושה המלוג. משא"כ מלימוד תורה כבר בארנו לעיל עפ"י ג' ברכות (דף ל"ד) שאין המשייע ללמוד דומה ללומד ע"אמו. בזה מהני תנאי שחלוק עמו בנשוא. ובאמא מורידין מעט אח כבוד העוסק בחורה ומגביהין כבוד המשייע לו עד שיכבו יחדיו בישיבה של מעלה ויחננו מזיו השכינה. וכבר נזכרנו דוגמא לדבר בעו"ז בחנניות (דף כ"ב) דמיעטו בכבוד רבא מעונג שלמא ממחיתא דרקיעא כראוי למעלת רבא משום דמיגן אכולי כרכא. ה"ג כשכיל שהתנה עם המשייעו והעלהו יותר מן הראוי לו משפילין לו בכדי שיהי' שוין בישיבתם. וה' יאיר עינינו ויזכנו למה שצין לא רחמא:

הגני העוסק בעבודה נפתלי צבי יהודא ברלין.
ע"ש כ"ג תמוז תרס"ז.

סיבון מז

כבוד ידיר ה' ויריד נב"י אדמו"ר הרב הגאון כו'
סו"ה צבי יהודא נ"י. ר"ס בק"ק וולאזין יע"א :

שאלתי ובקשתי מבחר"ה לקיים הענין הלי להשיבני כראוי בפרט בהלכה למעשה הנזכר לי בעת לזאת. ע"ד הד"ת שנתהוה בפה מחני קודם ס"ק העבר שכותב אחר עיני הח"י סחורה של שוקפות מחמה טו"ת שהיה לו על ביחשו. ואח"כ נאסר שאלין בעניננו כלום וגרם לשוקפו היוק חנם שבחן כך וידה הסחורה הרבה ביותר משווייה. והאריכו בעניניהם. והנה דליתא בפ"מ מעשה כזה באחר שהביא ברזל על ירוד והיה לאחר חביבה עליו ומשך הכרז לרשותו. ופסק לחייב והוכיח מהר"ש ב"ק. ויש לחלק לפענדי' דשאני פועלים דבמקו אדם חייב על שבת אף דהדקו באינדינא, בדליתא ב"ק (פ"ה) משא"כ במוקד ממון דפטור על שבת י"ל דיה לא מקרי רק שבת ופטור. והקשה לשאל על הפ"מ מהא דגזל חמץ ועבר עליו הפסח דאומר לו הרי שלך לפניך. ואף דעכשיו אינו שוה כלום. וכש"כ היבא דלא נפתח רק מדמיו (דליכא) [דליכא] למימר הרי שלך יכו'. ולפענ"ה ל"ע בזה. וג"כ מוכח מזה דאף דהמלא טהורו של חבירו דחייב היינו דוקא בעבד מעשה דא חייבו ח"ל בהיק שא"ג. וכמ"ש החוס' גיטין (ג"ג) ד"ה גזלן הוא כו' יע"ש. וב"כ מלתי בירושלמי בפ' הנוקין לחק דשאני הא דנעמא ממוס דלא עשה מעשה יע"ש. שוב מלתי בשלטי הנכורים ב"ק (פ"ט) שכתב דע"כ לא יקשו בגזל חמץ כו' משום דאף דדיינין דר"ג עכ"ז בגזלן משום חקנת השבים פטור עכ"ל אלמא דס"ל דהיה מקום לחייב משום דר"ג אף משום חקנת השבים פטור. א"כ י"ל דשפיר

ללמד איש שאינו יכול ללמוד הרבה - כדרך האינשי שעושין. ואם ראוי ללמוד מלאכת רפואה והנדסה ג"כ רשאי, אם יוכל ללמוד זה בלא לימודי כפירה ובלא תערובות נשים. וטוב שיעשה כל דבר ע"פ ת"ח וייתישב עמו בכל דבר.

ובדבר אלו שיש להם חשק טבעי לעיין בשעות הפנויות בענייני הבריאות וגם בענייני חכמות אחרות לידע מהם מה שאפשר לפום ריהטא, איני רואה בזה שום חיסרון אם אך לא יבטל מסדרי הישיבה - אף לא המוכרחים אבל הראויים - מאחר שאין עיונו בהם דרך עמקות ודרך יגיעה רק בעיון בעלמא בשעות המנוחה, והוא לו עניין הנאה ואולי גם תועלת. ואין צורך למה ששמעת בשם גדול אחד שאנשים כאלה אם אינם ממלאים תשוקתם במקצת לא ילמדו כראוי, שאין להושי לזה. אלא גם בלא זה אין שום טעם להטיל איסורים בעלמא. אבל אם יראו שהוא מבטל מזמן הלימוד, או אף שהוא מטריד את מחשבתו, צריך חברו לדבר אליו בדברים מובנים - שהוא רע לפניו עיון זה הרבה, אלא מעט כפי שירשוהו, או למסור זה לאחד מחבריו שיעיין בזה כפי שחברו ירשה אותו, וזה יותר טוב.

והנני המברכו בהצלחה גדולה בתורה וביראת השי"ת ובוזה יהיה חפצו ורצונו תמיד
משה פיינשטיין

סימן לו

בעניין עסק ישכר וזבולון הלכה למעשה

בע"ה כ"א שבט תשמ"ב

מע"כ ידידי הנכבד והחשוב מאד בר אוריין ובר אבהן יאי ויאי הרב הגאון מוהר"ר שמחה הלוי סאלאווייצ'ג שליט"א שלום וברכה לעולם

כשהובאה שאלה זו לפני מרן זצוק"ל היה שם הגאון רבי אהרן יפה"ן זצ"ל, ועיין בשאלה, והוסיף מדליה עוד נקודות לעיון שהתייחס אליהן מרן זצוק"ל בתשובה זו, בתוך השאלות ששאל הר"ש סאלאווייצ'ג שליט"א.

א. ביאור ששותפות ישכר וזבולון אינה מעניין צדקה כלל

הנה עניין ישכר וזבולון הנזכר ברש"י בריש זבחים (ב' ע"א ד"ה שמעון אחי עזריה - על שם שעזריה עסק בפרקמטיא וסיפק צורכי שמעון אחיו בשעה שהיה עוסק בתורה, והתנו ביניהן שהיה חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון כדאמרינן בסוטה אם יתן איש את כל הון ביתו וגו' לא כשמעון אחי עזריה לפיכך נקרא על שמו שלמד על ידו) ובפ"י

החומש בפ' יחי (מ"ט, ג' שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ומצאיו מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך וזבולון יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים) וכפ' ברכה (ל"ג, י"ח שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך, וזבולון ויששכר עשו שותפות וזבולון לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לחוף פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה לפיכך הקדים וזבולון ליששכר שתורתו של יששכר ע"י וזבולון היתה), הוא ברור ופשוט שאינו ממצות צדקה. דכי ח"ו שבט ישכר היו עניים, והא גם לשבט ישכר היה חלק בא"י ולקח נחלה כמו וזבולון וכל השבטים. ומפורש ביהושע (י"ט, י"ז - כ"ג) נחלת ישכר שיצא בגורל הרביעי. וברש"י בפירוש החומש בברכת משה רבינו איתא על הקרא כי שפע ימים יינקו (ל"ג י"ט) שכתב שהוא על שניהן, דפי' דיינקו בלשון רבים הוא ישכר וזבולון ויהא להם פנאי לעסוק בתורה. ועל הקרא דשפוני טמוני חול (שם) פרש"י טרית וחלון וזכוכית לבנה היצאים מן הים ומן החול ובחלקו של ישכר וזבולון היה. ואף שבגמרות שאצלינו ליכא זה בגמ' דמגילה (י' ע"א, אמר וזבולון לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות וכו') אמר לו כולן צריכין לך על ידי חלון שנאמר ושפני טמוני חול), משמע שלרש"י היתה גירסא כזו. ואולי גם לרש"י לא היתה גירסתו בגמ' אלא וזבולון, אבל מכיון שכתוב טמוני חול, ואם רק בחלקו של וזבולון היה זה הרי לא מצינו שבחלקו של וזבולון היו מקומות של חול, שלכן סובר רש"י שמוכרחין לומר דזה קאי על חלקו של ישכר - שבחול נמצא וזכוכית לבנה והיה נמצא רק בחלקו של ישכר. שהרי רש"י בעצמו מסיק על מה שכתב ובחלקו של ישכר וזבולון היה, כמו שאמרו במס' מגילה רק מה שנאמר שם על וזבולון. עכ"פ מפורש בקראי שגם שבטו של ישכר לא היו עניים שזבולון הוצרך לפרנסן מדין צדקה.

וא"כ הוא כמתנת איש עשיר לחברו העשיר מצד רעות וכדומה, שלא שייך זה למצוות צדקה, ואין על זה ממילא שכר שנאמר בתורה עבור מצוות צדקה. ואולי יש גם על זה שכר עבור עניין השלום ואהבה שגורם זה ביניהם. ואם הוא לת"ח איכא בזה משום כבוד התורה ואתייקורי הוא דמתייקר הנותן לו, כהא דאיתא בקידושין דף ז' ע"א שאשה מתקדשת בזה שנתנה מתנה לאדם חשוב בההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמריה ומקניא ליה נפשה.

וקצת קשה על רבי זירא בחולין סוף דף מ"ד דכי הוו מזמנין ליה מבי ריש גלותא אויל, מטעם דאתייקרו מתייקרי ביה, ולא היה שקיל כי משדרי ליה משום דשונא מתנות זידיה. הא בקידושין איירי דנתנה לו כסף, שג"כ אם הוא אדם חשוב איכא לה הנאה דחשיבות נתינת כסף

וכיוון שלא היה עניין צדקה היו צריכים להתנות, והתנו על אופן זה. נמצא שלא היה נותן זבולון לישכר מחצה שלם מכל מה שהרוויח, דהא זבולון נטל גם מחצה מכל מה שהרוויח ישכר משדותיו ומחול שלו שהיה נמצא שם זכוכית לבנה. שמן השדות והגנות והבהמות של ישכר היה לזבולון איזה חלק כארס וקבלו, וגם מהזכוכית לבנה שהיה נמצא בחול ג'כ היה צריך עבודה הרבה להשיגם, שלא היו מונחים למעלה ע"ג החול דליכא דבר זה, אלא צריך ע"ז עמל ויגיעה להשיגם מהחול עד שיהיה ראוי למכרם ומחמת זה ג'כ בזכוכית היה איזה חלק שהיה שייך לזבולון, וגם מה שלוקחין סרסורים בעד טרחת המכירה. וכשהיו חולקין, חילק מחצה למחצה מכל הרווחים שהיה בשני החלקים שהיה להם בא"י, וגם מהעמל והיגיעה שהיה עוסק זבולון גם לבד בשתי הנחלות בנסיעותיו בארץ למכרם היה עכ"פ גם זבולון נוטל מחצה מהרווחים, שלכל הפחות הוא פלגא של ישכר - דהרי הוא בעל השדות והבהמות שבחלקו וחלקו של זבולון כארס וקבלו היה מחצה. שא"כ לא היה לישכר מחצה שלם במתנה מזבולון כפי הענין שעשו בניהם ממה שהרוויח זבולון, דהרי נטל זבולון מצד טרחתו בשותפות כארס וקבלו גם מחצה מחלקו של ישכר, המגיע לישכר מצד שהוא הבעלים - שהוא לכה"פ מחצה ריוח מנחלה שלו. ואם היו הרווחים אחר ניכוי ההוצאות שווין בחלק ישכר לרווחים שבחלק זבולון, נמצא שישכר נטל רק כל מה שהיה ריוח בחלקו - אבל חנים בלא שום הוצאות, דכל ההוצאות הוציא זבולון משלו, שזה היה ענין שותפותו עם ישכר - דהמחצה שבחלקו של זבולון שצריך ליתן לישכר הניח ישכר לזבולון בעד החלק שהיה צריך ליתן לזבולון בשלו.

אבל משמע שזבולון היה מרוויח יותר מחלקו בארץ ישראל שהיה שווה לחלקו של ישכר, בשביל המסחר בהדברים שהיו בחלקו. דכן משמע מגמ' דמגילה דהיה חלקו של זבולון עדיפא משדות וכרמים. שהרי זבולון התרעם על נחלתו לפני הקב"ה והשיב לו כולן צריכין לך על ידי חלוון, אמר לפניו רבוננו של עולם מי מדיעני (על זאת לתת לי דמים - רש"י) אמר לו שם יזבחו זבחי צדק סימן זה יהיה לך (כאשר אסור גזל בעולה כך לא יגזלו ממך כלום) וכשירצו ליקח בלא דמים אינו מועיל להם כלום. ואם היה לעניין פרנסה שווה לשדות וכרמים, הרי עדיין טענתו דזבולון גדולה, מדוע לפרנסה דמיה זו דכל השבטים נתן לו הקב"ה באופן קשה, אלא ודאי שהיתה מרובה בעושר. שנמצא שאף שחילקו ביניהם ריוח דשני החלקים בשווה, היה יותר הרבה לישכר מכפי שהיה לו כל הריוח דמחלקו - אף אחר דכל המלאכות עשה זבולון, דהרי הוא שותף לחלק שמרובה אף לעשירות. ובעד זה דהיינו טרחתו של זבולון וההוצאות שהוציא בחלקו של ישכר משלו, ומה שעשה את ישכר שותף לחלקו שהיה

להנות מקבלתו, וא"כ מדוע לא קיבל מהם רבי זירא מטעם זה עצמו. ואולי רבי זירא לא היה מחשיב עצמו לחשוב כל כך שיהיה להנותן הנאה בקבלתו, ורק בזה שסועד אצלם שהוא חשיבות הניכר להם ולעלמא הוה אזיל. אבל כשידוע שנותן לו מחמת דאיתייקר הנותן גם בקבלתו בצנעא מחמת דאדם חשוב הוא, היה מקבל, כדאיתא בכתובות דף ק"ה ע"ב בעובדא דרב ענן דאיתי ליה ההוא גברא כנתא דגילדני דבי גילי שקיבל ממנו כשאמר לו הנותן שהביא לו זה מחמת שנתית מתנה לת"ח הוא כאקרובי בכורים.

אבל ודאי כשנותן אחד מתנה לחברו יותר מהרגיל, ליכא שום שכר ע"ז. דהא אין בו גם עניין עשיית שלום, וגם אפשר אין רוח חכמים נוחה מזה. דהא אף בשעה שכותב נדוניא לבתו בשעת נישואיה שהוא תקנתא דרבנן, אין רוח חכמים נוחה כשנותן יותר מדאי בכתובות ריש דף נ"ג, משום שכותב לבתו מה שהיה ראוי להוריש לבניו, והוא בכלל איעבורי אסנתא. וכ"ש במתנות לאחריו כשאין לו חיובים להם, שלא ניחא לחכמים כשהוא שלא כדרך הרגילות. וגם ביותר מחומש הא אסור מתקנת אושא לבזבו אף לצדקה (כתובות נ' ע"א), וכ"ש שאינו רשאי לבזבו לענייני רשות. ואף שמסתבר שלבזבו על הוצאתו לו ולאשתו ולבני ביתו לא אסור - דהוא מטעם שלהנאת עצמו ובני ביתו לא רצו לאסור, רק מדרך המוסר - דהא לא מצינו מי שיוכיר תקנת אושא גם בענייני רשות דהוצאתו לאכילה ולכסות שלא יהיה יותר מחומש, אלא רק לבזבו לצדקה ולשאר מצוות אסור מתקנה. אבל ודאי שאיכא כ"ש, שיש איסור מתקנה זו לבזבו למתנות בעלמא שלא לעניים. ודחק לומר שעזריה אחי שמעון היה עשיר גדול שבפחות מחומש פרנסו לשמעון בכל צרכיו לו ולאשתו וזרעו, שהי"ל להזכיר באיזה מקום.

ב. ביאור השותפות שבין ישכר וזבולון, שזבולון היה מורה בחלקו ובחלקו של ישכר וחולקים בריוח של שתי הנחלות

אלא הנכון בזה דעניין ישכר וזבולון לא היה כלל עניין צדקה, ולא היה יכול זבולון ליתן לו כלום מסך הצדקה שהיה צריך ליתן, אלא שהיה זה עניין שותפות ממש. שזבולון נתן לישכר כל שכר הפועלים בהשדות וכל מה שהיה צריך ישכר להשלים במלאכות דגברי. וגם כיון שהגברי לא הלכו מבתיהם ומביהמ"ד הרי לא יכלו גם הנשים לילך לשדות, דהרי צריכות לשמש בעליהן ובניהן אף כשהם גדולים במלאכות דאפיה ובישול וכדומה, וגם להביא מה שצריך לקנות. וכל זה היה חשוב זבולון, כל מה שהוציא על חלק ישכר, ומה שנצמח, וכן מה שהרוויח אחר ניכוי ההוצאות אצל זבולון במסחריו בהאניות, והיו חולקין בין שניהם כפשטות הלשון.

לקנות. ולא יצא זבולון בזה במצוות צדקה ויצטרך ליתן מעות אחרים, מחצי הריווח שנשאר לו, לעניים.

וזהו ממצוות לימוד ועסק בתורה. שאמרה תורה לאלו שאי אפשר להם ללמוד מפני שאינם יודעים כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש להם - יספיק לאחרים הלומדים, שכתב המחבר בר"ס רמ"ו, והרמ"א הוסיף ותחשב לו כאילו לומד בעצמו, וכל זה בין לשון המחבר בין לשון הרמ"א הוא מהטור. ואין זה ממצוות צדקה שהוא דווקא כשאין לו שום נכסים ולא מאתים זוז, אלא אף למי שיש לו שדות דמעבדם ויש לו פרנסה כראוי, או שהוא יכול להרוויח בעצמו במלאכה ובסחורה, וליכא מדן צדקה ליתן לו, אבל נפשו חשקה בתורה ללמוד כל הזמן, יכול אדם להתנות עמו שיהיו שותפים בדרך זה שיחלוקו שניהם בהשכר, והוא יעסוק בענייני פרנסה וחברו הת"ח יעסוק בתורה. ויחלוקו בין שניהם - שני ענייני הרווחים שיתן להם הקב"ה, שהוא כדכתב הש"ך (ס"ק ב') כלומר שכר תורה ושכר מה שירויח זה יהיה בין שניהם ביחד.

וכיון שבעצם מצד מצוות לימוד התורה הא צריך כל אחד ואחד ללימוד בעצמו כל התורה כולה ולדע אותה, שמצד זה כתב הרמב"ם בפ"א מת"ת ה"י עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וכל זמן שלא יעסוק בתורה הוא שוכח, וכן פסק המחבר שם סעיף ג'. ואף שהרבה אינשי וכמעט כולם לא היה בכוחם ללמוד כל התורה כראוי בכל ימי חייהם, אף אלו שהאריכו ימים, ומ"מ קיימו המצווה מאחר שעסקו כל חייהם לפי כוחם. אבל הא הרבה אינשי בכל זמן חייהם ג"כ א"א שילמדו, דהא צריכים לעבוד לפרנסתם בשדות ובכרמים לחיותם וכדומה, והרי הם אנוסים ואונס רחמנא פטריה. עכ"פ הא היה נמצא שמצד לימוד התורה וידעיתה בכל פרטיה ודקדוקיה לא קיימו אותה ממש אלא יחידים שבדורות הראשונים וגם אלה לא תמיד היה בדרך הטבע אלא בדרך נס, כהא דחסידים הראשונים שעליהם נאמר בברכות דף ל"ב ע"ב מתוך שחסידים הם תורתן משתמרת. וגם משמע שהוא רק לענין שלא ישכח, כדפרש"י משתמרת בתוך לבם שאין תלמודם משתכח, אבל לא ללמוד מחדש מה שלא למדו עדיין. ואף שאיתא במנחות דף צ"ט ע"ב, דשאל בן אוחזיאל של ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונית. ומשמע שהסכים ר' ישמעאל שהוא אמת, דהא השיב לו דמקרא דאמר הקב"ה ליהושע לא ימוש ספר התורה הזה מפך והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח) הוא חיוב ממש אף ליהושע שהיה חכם היותר גדול אחרי משה, מ"מ היה זה (ידעת התורה כולה דבן זמנא) רק מן היחידים שבדורות. ואף שמשמע שלא היה סמוך, צריך לומר שהוא משום שהיה עדיין צעיר לימים, כבן עזאי

מרבבה בעשירות, התנו שיחלקו השכר שנותן הקב"ה בעד לימוד התורה לעוה"ב. ונראה שגם השכר דאיכא מלימוד תורה גם בעוה"ז לענין שאוכלין פירותיהן בעוה"ז שאיתא ברפ"א דפאה, ולענין שתורה מגנא ומצלא דאיתא בסוטה דף כ"א ע"א היה ג"כ שכר זה לזבולון.

ג. המצווה שיש לזבולון בעסק ישכר וזבולון, ואם יש מצוות צדקה למי שכלה כל נכסיו מחמת שלא עבד לפרנסתו

ונתחא לפ"ז מה שלא הזכירו הטור והרמ"א דין זה בהלכות צדקה אלא בהלכות ת"ת (יו"ד סימן רמ"ז סעיף א'). משום שדין זה הוא אף שליכא מצוות צדקה כלל, כהא דישכר שלא היו עניים, שמצד מצוות צדקה ליכא. אלא הוא דין אחר שאיתא רק בתורה, שהוא אפילו במי שאינם עני. דהרי ענין זה הוא גם במי שיש לו נכסים ויכול לעסוק בהן וירויח כמו שאר אינשי. ומצד מצוות צדקה מסתבר שליכא באיש כזה אפילו אם אירע שמחמת חשקו בלימוד התורה אינו רוצה להתעסק בנכסיו אלא ללמוד תורה ולהתפרנס מצדקה, אין מחוייבין ליתן לו, אלא יש לו רשות למכור תחילה מה שיש לו ולהתפרנס מזה, ואחר שיכלו מעות ההם יהיה רשאי אז ליקח צדקה דהרי אז הוא ממש עני. ואף כשהוא עצמו גרם לזה שלא בשביל לימוד תורה, והוא פושע, חייבין לפרנסו מצדקה. ובפירוש אמרו בב"מ דף ט' ע"ב דאי בעי מפקר לנכסיו והרי עני וחזי ליה, ואף שאמר זה לרבי אליעזר לטעם מה שאמר שהמלקט את הפאה לפלוני עני זכה לו כו"ע מודים בזה. אך שרבנן סברי דלא אמרינן זה למיגו התם לענין לזכות לעני, משום דתרי מיגו לא אמרינן. וכ"ש במי שהתעצל לעבוד את שדותיו אף שהוא בשביל עצלות, ומכרם ואכל את דמיהן ונעשה עני, שהוא נוטל לקט שכחה ופאה, וגם שצריכין ליתן לו מקופה של צדקה. שלכן ודאי רשאי מי שנפשו חשקה בתורה למכור את נכסיו ולאכול דמיהן, אף שיצטרך ליקח צדקה כישכלו המעות.

אבל אף שלא היה מצוות צדקה לזבולון ליתן לישכר, היה דבר גדול ומצווה גדולה מאד ואף ליתן המתצית באופן שותפות שהתנו, שזבולון יעבוד לפרנסה בשדות ישכר ובשדות של עצמו וגם יעשה פרגמטיא באגוז ויתן החצי מהריווח שבשתי הנחלות ובריווח הפרגמטיא באגוז לישכר, וישכר יתן לזבולון החצי שכר שהקב"ה יתן לישכר עבור לימוד התורה שלו בין בעוה"ז בין בעוה"ב. שא"כ נמצא שאין זה דין בצדקה - שמצוות צדקה לא מקיים בזה, דהא הם דמי פירעון על מה שקנה בקניין שישכר לומד התורה. והיינו דכשלא היה אפשר לו לעסוק רק בתורה אלא בדרך זה שימכור החצי שכרו שיתן לו השי"ת בעד לימוד רשאי, וזבולון רשאי

וכיון שהוא ענין קניין מצוות לימוד התורה וידיעתה לעצמו יש על זה שיווי, והשיווי הוא שיהיו שניהם שותפין בכל ענייני הרווחים בין שיהיה להם בעולם הזה - שכל העסק והמלאכה הוא על זבולון, ובין שיהיה להם הקרן בעה"ב והפירות בעה"ז ולהיות מגנא ומצלא - שכל הלימוד והעסק בה הוא של ישכר. שלכן בישכר ממש בעובדא, היה נמצא שלא היה מחצה הריווח של ישכר ממש כל החצי משל זבולון, דהרי החצי ריווח דהיה לישכר מחמת שהשדות וכרמים וכדומה היו שלו ורק כל העבודה היתה מוטלת על זבולון, היה סגי השיווי לענין קניין זה במה שנעשו שותפין לחלוק שווה בשווה ברווחים שמשתי הנחלות, אף שהמחצה ריווח משדות וכרמים וכדומה מחלקו של ישכר היה מדינא של ישכר. וכשנעשו שותפין באופן זה שאר אינשי כשמעון ועזריה, שלא הרוויח שמעון כלום בעצמו - שלא היו לו נכסים וגם לא מעות לעשות בהם סחורה, ג"כ היה נותן עזריה כל החצי רווחים שהמציא השי"ת לעזריה. ואם העובדה היתה שהיה לשמעון אחיה דבר מנכסים ומעות, אה"צ שנתן שמעון לעזריה אחיו לעסוק בהם, ולא היתה המחצה ריווח שנתן עזריה לשמעון כולו משל עזריה מדינא, דהרי היה מעט ריווח גם מהקרן שהיה לשמעון, והוא ממש כעובדא דזבולון וישכר.

ד. שבשותפות ישכר וזבולון צריכין לחלוק שווה בשווה דווקא, ומה ששדותפות זו נעשית גם בלא קניין

וסובר הרמ"א שצריכין להיות העוסק בתורה כישכר והעוסק בפרגמטיא כזבולון, שותפין לחלוק שווה בשווה. שכן כתב אחרי שהוסיף על דברי המחבר - שכתב שמי שא"א לו ללמוד בעצמו יספיק לאחרים הלומדים - ותחשב לו כאילו לומד בעצמו, ויכול אדם להתנות עם חברו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסתו ויחלוק עמו בשכר. ופי' הש"ך בסק"ב כלומר שכר תורה ושכר מה שירויח זה יהיה בין שניהם ביחד. ונראה שהטעם שצריכין לחלוק בשווה מחצה למחצה, ולא סגי במה שיתנו שיתן זבולון לישכר רק מה שיפסיד ע"י לימודו, דהוא רק דמי הפועל וחלק האריסן שצריך ליקח מאחר שעוסק בתורה זה מה שחסר ליה לישכר, וצריך לומר דזה היה מתנה מזבולון לישכר, וכיון שישכר לא היה עני לא היה ע"ז מצוות צדקה אלא מתנה לעשיר שליכא מצווה. ואף שע"ז גרם שישכר היה יכול לישב וללמוד, מה שבלא זה היה צריך לעבוד בשדותיו - ואף אם היה עובד בשדותיו על ידי פועלן הרי צריך להשגיח עליהן כדאיתא בב"מ סוף דף כ"ט ע"ב דא"ר יוחנן הרוצה לאבד מעות שהניח לו אביו ישכור פועלים ואל ישב עמקן, ואף דלאבד המעות שאמר שם תרגומא בתורי דנפיש פסדיהו (שאין דרך הפועלים לחוס על הכרם

ובן זומא (סנהדרין י"ז ע"ב רש"י ד"ה שמעון התימני - תלמוד היה ולא נסמך שלא בא לכלל זקנה, ושם רב נחמן בר יצחק מתני חמשה שמעון ושמעון ושמעון וכו', וברש"י ד"ה רב נחמן - וחמשתן לא באו לזקנה ויושבין בקרקע. ועי' רש"י ריש פ"ד דמסכת אבות) דהא א"א לומר שרק בכמות למד ולא בעמקות טעמי הדברים דהא א"כ היה חסר לו מלימוד התורה יותר ממה שלמד וידע.

עכ"פ הא לימוד התורה כולה בכמותה ובאיכותה ובעמקותה הוא כמעט אי אפשר אף לאנשים חכמים גדולים ביותר אף בזמן חכמי התלמוד, ואף לדורות הנביאים ויהושע וזקנים לא היה לרובא דרובא, וגם כמעט לכולם, שיוכל איש אחד ללמוד כל התורה כולה כשיצטרך גם לעבוד לפרנסתו בשדות וכרמים וכדומה. ואף שהם אנוסים מ"מ הא עכ"פ לא היה שייך ידיעת כל התורה באיש אחד, רק להצדיקים שבדור המדבר שלא הוצרכו לעבוד לפרנסתם לא בשדות וכרמים וכדומה ואף לא בבית, אבל לא משכאו לארץ. ולכן עשו בשביל זה ישכר וזבולון שותפות. שישכר שהיה נפשו חשקה בתורה ביותר יעסוק רק בתורה, וזבולון יעסוק בפרנסה, שהוא בכל עבודת שתי הנחלות של ישכר ושל זבולון, וגם בפרגמטיא משום שלא היו הרבה שדות וכרמים בנחלתו, ושיחלקו שווה בשווה בהשכר שיש לשניהם בין בשכר הגשמי שבא ממעשי דזבולון ובין בשכר לימוד התורה כל הימים שבא מישכר. כדי שישכר שלומד תורה יהיה בכוחו ללמוד כל התורה כולה שבכתב ושבפל פה בכמותה ובאיכותה ובעמקותה, שע"י שניהם שייך שתתקיים המצווה דלימוד וידיעת כל התורה ע"י שנים, אחד משבט ישכר ואחד משבט זבולון. שהוא דבר גדול לכל ישראל, לבד עצם קיום המצווה, ששייך בדרך שותפות זה להרבה אינשי הרוצים לקיים מצוות לימוד וידיעת התורה. שא"כ נמצא שהוא מצווה אחת שנעשה בין תרויהו אינשי דישכר ודזבולון, שלכן ליכא לתרויהו אלא שכר דקיום מצוות לימוד וידיעת כל התורה שהוא מצווה אחת, אבל הגדולה ביותר, ושכרה מרובה ביותר וחולקים בין שניהם מחצה לישכר ומחצה לזבולון.

ונראה מה שהוא דווקא בהתנו, דבלא התנו אין לזבולון כלום, אף לא מצוות צדקה - דהא ישכר אינו עני ואינו יכול ליטול מצדקה וזבולון היה אסור ליתן מצדקה, וגם לא יוכל ליתן אף לעני יותר מחומש, וגם הא אין ליתן כל מעות הצדקה שלו לעני אחד כדאיתא בש"ע סימן רנ"ז סעיף ט', אלא דענין זה לא שייך לצדקה כלל - אלא הוא רק לימוד התורה ממש, דמתקיימת מצוות לימוד התורה לזבולון בזה שנותן לישכר לפי תנאם החצי מהרווחים שלו כדי שיוכל ישכר לעסוק בתורה כל העת ויקיים ע"י שניהם מצוות לימוד התורה בכל ענייניה כדלעיל.

ועל השוורים ומנהיגים איתן על הגפנים ועל הנטיעות והם מתקלקלין והשוורים נסבין ונשברים - רש"י, אבל פסידא איכא גם בפועלים שבכל דבר, וגם הא לחרישת שדות הא צריך לעבוד בתורי - שנמצא זבולון עשה לישכר כבר מה שסילק כל המלאכות והטירדות ויכול ישכר ללמוד, מ"מ לא די בכך כדי שחלקו בשכר תורה שישכר לומד. דהא לא נעשה בזה שהתנו שיהיו מחמת התנאי על זבולון חזיבים לעשות, ואף אם נמצא אופן שיתחייב זבולון הרי פועל יכול לחזור בו. לכן הוכרח זבולון שרצה לזכות בזכות התורה שילמוד ישכר להתחייב כאופן שלא יוכל לחזור, והיינו להתנות שיהיו שותפין בכל הרווחים שיהיו לשניהם מכל דבר.

ולא מיבעיא להרמ"א בחור"מ סימן קע"ו סעיף ג', דעל מה שכתב שם המחבר האומנים שנשתתפו באומנות אע"פ שקנו מידם אינם שותפים כיצד שני חייטין וכו' שהתנו ביניהם שכל שיקח זה וזה במלאכתו יהיה ביניהם בשווה אין כאן שותפות כלל שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כ' הרמ"א ל"א הראשון, אינם יכולין לחזור בהם בזמן שהתנו אפי' בדבר שלא בא לעולם, שא"כ גם כשהתנו בפירוש שזמן השותפות הוא לעולם אין יכולין לחזור לעולם, אלא אף ל"א השלישי שעל להבא יכולין לחזור מי מהם, ואף להמחבר שם שהוא שיטת הרמב"ם רפ"ד מהלכות שלוחין ושותפין (ה"א"ב) ששותפין צריכין קניין ומטעם זה בשני אומנים שהתנו שכל מה שירוויחו באומנותן יהיה לשותפות אינו כלום, מסתבר דמצד החביבות שיש לזבולון שיהיה לו חלק בלימוד התורה ושכרו, גמר ומקניא לישכר חלק במה שירוויח, וישכר שיש לו חשק גדיל ללימוד התורה גמר ומקניא חלק בשכר לימודו, שלכן אין להו צורך לקניין. וזה נראה שמדעיל אף לקניין שותפות דאומנים דהא שייך שישעבדו גופם כדכתב הראב"ד שאדם יכול להקנות את עצמו לחבירו בקניין דין עבדים, ועיין בכ"מ שם ובב"י ריש סימן קע"ו דהרמב"ם אינו סובר דנימא כן מאחר שלא פירשו כהדיא שמשעבדים גופם עיי"ש, שלכן בתנאי דישכר וזבולון שדאי יש להו לומר בזבולון שרוצה לזכות במצוות לימוד התורה עושה זה בשמחה וברצון גמור - משעבד עצמו לגמרי, וכן ישכר שחשקה נפשו בתורה וא"א לו בלא זה שיעשה השותפות עם זבולון נמי משעבד עצמו לגמרי, שלכן גם להרמב"ם משעבדין עצמן בלא קניין, וקיים שותפותם לעולם, כיון שרוצים כן ממש ברצון גמור.

וכיוון שהזכרחו להיות שותפין, הרי לא שייך שיתן זבולון לישכר פחות ממחצה בסתמא. ורק כשישומו שותפין דעלמא שחלקו של אחד שווה כשנים של חברו, אז שייך שיתנו שיהיה שותפותם בדרך זה שני חלקים שהם שני שלישים למי שחלקו שווה יותר וחלק אחד שהוא שליש הרייח יהיה למי שחלקו שווה רק החצי. וגבי שותפות דישכר וזבולון הא זה ודאי יודעין שניהם וגם

כו"ע שהרייח זהו השכר שנותן השי"ת עבור מצוות לימוד התורה, שלכך שמגנא ומצלא גם בעוה"ז הרי עיקר השכר דבמתני' ריש פאה נקרא הקרן הוא לעוה"ב, דהוא מדברים שאוכלין פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב, שיפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז כדא"ר יעקב במתני' דאבות פ"ד משנה י"ז, שנמצא שליכא שומא כלל על זה. אבל החצי שכר מוכרח ישכר ליתן זבולון בעד חלקו אף שהוא הרבה יותר מחלקו של זבולון, דהוא כשנים שהטילו לכיס כשחלק הגדול צריך לקטן שלכו"ע הוא בסתמא למחצה כדאיתא בכתובות צ"ג ע"א אמר שמואל שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים השכר לאמצע, אמר רבה מסתברא מלתיה דשמואל בשור לחרישא ועומד לחרישא (שלקחו בהן שור לחרוש וחורשין בו ואין חלקו של זה מועיל בלא חלקו של זה כלום הלכך חולקין בשווה - רש"י) וכ"ש כשהתנו.

ומסתבר לע"ד שהמחצה למחצה הוא דווקא גם לזבולון, דלא יוכל ישכר לומר שאינו רוצה ליתן חצי שכרו משכר לימוד התורה אלא פחות מזה. דהרי מקליש בזה את גודל המצווה דתמיכת לומדי תורה שעושה זבולון, וגם החסד הגדול שעשה עמו זבולון שעל ידו היה יכול ללמוד תורה. ואם הוא בתחילת התנאי, הרי יש לו לידע שעל ידי זבולון יוכל ללמוד תורה, שצריך להכיר לו טובה על שאף בעוה"ז שיעה"ר אינו מגיח לעשות דבר גדול כזה, נתחזק זבולון ונותן לו מחצה משכרו כדי שיוכל לישב וללמוד. וכן זבולון אין לו לפחות משכרו של ישכר אף שישכר נתרצה לזה - לא רק מחמת שלא היה נמצא לו שותף אחר מי שמכיר גודל חשיבות התורה ושכר עוה"ב וגם מה שהתורה מגנא ומצלה אף בעוה"ז ושהיה יכול לעמוד נגד יצר דתאות הממוץ, אלא אף אם הסכים לפחות ממחצה מרצונו אסור - דהא הוא זלזול בחשיבות התורה. שלכן אף שרשאי האדם לזלזל בחפציו ולמוכרם בזול כשלא מזיק לאינשי בזה (עיין בב"מ דף ס' ע"א, ולא יפחות את השער וחכמים אומרים זכור לטוב) אינו רשאי לזלזל בחשיבות התורה. וגם אין לו להוסיף וליתן לישכר יותר ממחצה, חדא כדי שלא יאמרו אינשי שלא אפשר להשיג שכר תורה אלא דווקא כשיתן להלומד תורה עוד יותר ממחצה שהוא דבר קשה ביותר וימנעו לגמרי מלעשות שותפות כזה עם לומדי תורה. ועוד זכיון דסגי במחצה לזכות במצוות לימוד התורה ושכרה, הרי איכא על היתרון מזה תקנתא דאושא דאל יבזבו לצדקה יותר מחומש. שלבזבז לשכר תורה יש למילף שלא יבזבו יותר ממחצה לזה. דכיוון דכבר ליכא עניין ההיתר דשותפות בתורה כישכר וזבולון ביותר ממחצה, איכא ממילא האיסור דתקנת אושא.

אכד חלק המחצה שהבטיח. ודאי לעונש על זלזול בשכר שנותן השי"ת לעוסקים ועמלים בתורה. דרך להעשות שותפים שווה בשווה הותר, ולא ליתן להעוסק במלאכה ופרגמטיא יותר ממחצה בהשותפות כדכתבתי לעיל, וסברי כן הרמ"א והש"ך.

ו. אם עשיר גדול רשאי לעשות שותפות עם ת"ח ולתת לו פחות ממחצית ריווחו

אבל מסתבר לע"ד שאף שודאי שהשכר שנותן הקב"ה לעוסקים ועמלים רק בתורה - שהעיקר הוא בעוה"ב - הוא יותר מכל הרווחים הגשמיים שבעוה"ז, ודאי זלזול אם יהיה לעוסק בתורה פחות ממחצה, הוא רק באנשים בינוניים שמרוויחים להוצאה חשובה לפרנסתם בריווח וליתן צדקה כראוי. אבל עשיר מופלג המרוויח סכמים גדולים כל כך דלא שייך להוציאם לשום הנאה הראוי לבני תורה ויראי שמים, אלא שהוא לאסוף ממון הרבה, ורוצה העשיר שהוא ירא שמים להתנות כן עם הרבה בני תורה לפרנסם בכל צרכיהם כאינשי חשיבי שבעיר - שיש להם ריווח ופרנסה חשובה - כגון עם עוד עשירים בני תורה, ולכולם יהיה כל מה שצריכים לעצמם בריווח ולהשיא בניהם ובנותיהם כהחשובים מבינונים שבעיר, שהוא רשאי. ולא שייך להחשיב שהוא מזלזל בשכר התורה מאחר שהוא מרוויח יותר מצרכיו וצרכי בני ביתו כפי מה שנוהגין חשובי העיר. וכן עשיר שיש לו בתים ושדות מרובות, רשאי לעשות שותפות עם ת"ח אחד שהריווח דווקא מבית זה, שהוא ריווח גדול, יהיה להעוסק בתורה והשאר יהיה לעצמו, משום שרוצה לעשות כן עם עוד ת"ח, שא"כ אין זה ענין זילותא כלל. דהא הוא עושה מחמת שהוא רוצה לעשות כן עם עוד ת"ח, מאחר שיהיה להת"ח שהתנה עמו פרנסה בריווח כדרך כל חשובי העיר. ורק כשאינו רוצה לעשות כן עם עוד ת"ח, אלא שלעצמו רוצה בחלק גדול ביותר גם לקיבוץ כסף והון רב, מסתבר לכאורה שאינו בחשיבות זה. ואם הת"ח אינו בדין עני הראוי לקבל צדקה, אין לו מצווה ממש אלא רק מה שעכ"פ גורם שחברו ילמד תורה וישלח לו השי"ת ודאי שכרו. אבל לא שייך לחלק עם העוסק בתורה בשכרו דלעוה"ב, וגם לא יהיה כזה ענין מגנא ומצלא, אלא כשאר צדקה אם הוא עני. וגם לא יוכל לבזבז יותר מזומש.

ז. אם המדרש חילק על המכואר לעיל שצריך דווקא תנאי שותפות בין ישכר לזבולון

הארכתי לבאר זה מפני שבדברי רבותינו הראשונים לא הוזכר ענין זה דישכר וזבולון בברור. ובדברי חז"ל הוזכר זה רק במדרשים, בתנחומא פ' ויחי (סימן י"א, ובלק לחוף ימים קדם זבולן ליששכר ולמה שזבולן עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה עשו שותפות ביניהם

ה. כמטעם מה שהביא רבנו ירוחם דאם מכר אדם חלק מלימוד תורה שכבר למד, איבר הלומד את חלקו אף שהקונה לא קנה כלום

והנה ר' ירוחם בסוף נתיב ב', אחר שכתב הא דקודם שעסק בתורה יכול להתנות שיעסק חברו בסחורה ויטול חלק מלימודו כמו ישכר וזבולון אבל אחר שעסק כבר ונותן לו חלק בשביל ממון אינו כלום כדכתיב אם יתן איש כל הון ביתו וגומר וזה ענין הלל ושכנא, וזסיף ומסתברא שהעוסק אכד שכבר בטל חלקו, ושכך כתבו המפרשים. היינו שאף ששכנא לא יכול לקבל זה (בסוטה כ"א ע"א, דכי אתר רב דימי אמר הלל ושכנא אחי הוה, הלל עסק בתורה שכנא עבד עיסקא, לסוף א"ל תא נעורב וליפלוג, יצתה בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו וגו') מ"מ אם הלל היה מסכים לזה איכד חלקו דהוא החצי שהבטיח לשכנא, שלכאורה הוא דבר תמדה. וצריך לומר שהוא מסברא מטעם דהוא זלזול בשכר השי"ת שנותן לעוסקים ועמלים בתורה, ולא היה איכפת ליה ליתנה למי שלא שייך, בשביל ריווח המעות שנותן לו.

ואף שהלל עדיין משמע שהיה עני, ולא היתה עובדא זו לאחר שעלה הלל לגדולה ונעשה עשיר, דאז ודאי לא היה סלקא אדעתיה ליתן לשכנא חצי שכרו שבעד לימודו שהוא בעוה"ב בעד מעות, דהא לא היה לו שום צורך בהמעות, ואם נודמן איזה צורך היו כל ישראל נותנין לו. אלא שודאי היה זה בזמן שעדיין היה עני גדול. ומ"מ מאחר שכבר למד אין לו ליתן חלק משכרו בעד הלימוד, אף שהשכר שרצה שכנא לתת הוא גם בשביל לימודו דלהבא, דמסתבר דהשכר בעד לימודו דמכאן ולהבא היה יכול ליתן אף שכבר הלל גדל בתורה, דהא ודאי זבולון אמר זה לישכר כשכבר נתעסק ישכר בתורה וראה שנפשו חשקה לעסוק רק בתורה והסכימו לזה מן השמים. אלא ודאי מה דלא הסכימו לשכנא מן השמים היה זה משום דרצה שכנא שיתן לו הלל חלק גם כמה שלמד תורה מכבר, שזה אינו כלום - לא רק מחמת שלהלל היה שכר יותר גדול על לימודו באותן הימים שהיה עני גדול ביותר, כדאיתא ביומא דף ל"ה ע"ב שהלל מחייב את העניים שאם אומר העני שמה שלא עסק בתורה היה משום עניותו שהיה טרוד להשיג מזונותיו אומרים לו כלום עני היית יותר מהלל - אלא אף עם כל אדם לא שייך ליתן חלק מהזמן שקודם שהתנו עשיית השותפות, אף שעדיין צריך העוסק בתורה להשותפות, משום שעדיין זחוק הוא שבשביל זה נתרצה. ונראה שהוא מטעם שנמצא שהוא יותר ממחצה, שכתבתי לעיל שאין יכולין משום שהוא זלזול בשכר התורה שנותן השי"ת לעוסקים ועמלים בתורה. וע"ז חידש רבנו ירוחם בשם המפרשים, דאף שדבריו בטלים לגבי העוסק בסחורה, מ"מ העוסק בתורה שנתרצה לזה

שא"נ שלא היה שום דבר התחייבות ביניהם אף לא בדברים אלא רק המעשה שכן עשה זבולון.

וא"כ אפשר שגם בזהר שאמר רבי יחזקיה תנאי עבדו, ג"כ אפשר שלא היה זה בלשון תנאי להתחייבות, אלא כדי שידע ישכר אף כשיזדמן איזה ימים שלא הביא זבולון, לא ידאג על זה כי ודאי נזדמן איזה טירדא, אבל ודאי יביא על כל הזמן כשיסתלק הטיירדא. ונצטרך לומר שאף שישכר לא היה עני והיה זה מתנה בעלמא, לא היה בזה שום מעלה אף מצד מדת חסידות למנוע מלקבל מתנה זו, מאחר שמצד קבלת מתנה זו יהיה יכולת בידו ללמוד תורה. ויהיה זה דלא כהרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק ג' הלכה ה', כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם ובה את התורה וכו'), ועיין בזה לעיל סימן ל"ה סעיף ד'). וגם אף להתחלקים על הרמב"ם ומתירין, נצטרך לומר שלא היה יותר מחומש - וגם שהיה הרבה פחות מחומש - דהא אינו רשאי ליתן כל סך הצדקה שלו לעני אחד, וכ"ש שאינו רשאי ליתן מתנות בעלמא.

ואולי אף להרמב"ם יהיה מותר לת"ח ליקח מתנות, אם האמת הוא שא"א לו ללמוד כשיצטרך לעשות מלאכה לפרנסתו ופרנסת בני ביתו, דחייב לימוד התורה דוחה את המעלה שלא ליקח מתנות. ואף שאינו עני רשאי אדם ליתן לו מתנות ממצות שלא ייחדם לצדקה - ואף שממילא לא יוכל ליתן לצדקה חומש מנכסיו - דהא ליכא חיוב על האדם ליתן חומש מנכסיו לצדקה. וא"כ אפשר שלהמדר"ר אין צורך לתנאי. אבל כיוון שברש"י ריש זבחים מפורש ששמעון ועזריה אחיו התנו ביניהן, ואף בסוטה כ"א ע"א נמי משמע כן ברש"י, דהא כתב שמעון אחי עזריה תנא הוא ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא כדי שיתחלק בזכות לימודו של שמעון. ומשמע כן שם בגמ' מהא דבעובדא דהלל ושבנא מפורש שאמר שבנא להלל תא נערוכ וליפלוג שהוא עשיית שותפות, אך לא הועיל משום דהיה זה אחר שלמד הלל בדחוק גדול, כפשטות הגמ' שזה שנאמר אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בזו יבזו לו אמר עולא דלא קאי כהא דשמעון אחי עזריה ור' יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא, ופי' ר' דימי דהוא משום דמתחילה לא עזרו שבנא אלא למד מתוך עוני רב ורק אחר שכבר נתגדל הלל בתורה א"ל שבנא שיעשו שותפות, דע"ז יצתה בת קול דאפילו יתן כל הון ביתו בזו יבזו לו, דא"כ משמע שעובדא דשמעון אחי עזריה ור' יוחנן דבי נשיאה היה בתנאי כפרש"י (ובמד"ר ויקרא פרשה כ"ה פסוק ב' איתא גבי שמעון ועזריה ממש כמו ישכר זבולון, שהיה עזריה עוסק בפרקמטיא ונותן בפיו של שמעון לפיכך נקרא הלכה על שמו, ועיין להלן שמרן זצ"ל כתב דהמדרש לא פליג). ויותר מפורש בלשון רבנו ירוחם (לעיל סעיף ה'), ופסק כן הרמ"א.

שידא פרקמטיא של זבולון ליששכר) בלשון עשו שותפות - שדוא כמפורש לשון תנאי. וכן בזהר ויחי (על הפסוק זבולון לחוף ימים ישכון, דף רמ"א ע"ב בדפוס וונציא), ושם איתא בלשון שהיה תנאי, דא"ר יהודה זבולון ויששכר תנאי עבדו חד יתיב ולעי באורייתא וחד נפיק תעביד פרקמטיא ותמיד ליששכר. ובגמ' דידן איתא בסוטה דף כ"א ע"א בשמעון אחי עזריה ור' יוחנן דבי נשיאה (למד ע"י הנשיא שהיה מפרנסו - רש"י).

ובמד"ר ויחי פרשה צ"ט פסקא ט' איתא נמי הא דישכר וזבולון ולא בלשון תנאי ואף לא בלשון שותפות, אלא שהמדרש הקשה על קדימת זבולון לישכר, ומתירן שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה וזבולון בא ומאכילו לפיכך קודמו (אבל כמדרש רבה בראשית הגדפס מחדש, פרשה צ"ז פסקא י"ג על הפסוק זבולון לחוף ימים ישכון, איתא זה עם זה שותפין בעולם הזה ובעולם הבא. וכן הוא במדרש רבה במדבר פרשה י"ג פסקא י"ז על הפסוק ביום השלישי, למה זכה זבולון להקריב שלישי לפי שחיבב את התורה והרחיב ידיו לפזר ממנו ליששכר כדי שלא יצטרך שבט יששכר לפרנסה ולא יתבטל מלעסוק בתורה לפיכך זכה זבולון להיות שותף לתורה והיה חברו של יששכר ולכך הקריב אחריו וכו', קרבנו קערת כסף אחת, בא נשיא זבולון והקריב קרבנו על השותפות שהיה לו עם יששכר אחיו לפי שהיו זבולון ויששכר שותפים יששכר היה עוסק בתורה וזבולון היה עוסק בפרקמטיא והיה טורח זבולון ונותן לתוך פיו של יששכר. ומכאן שהמדרש לא פליג על המבואר לעיל כמש"כ מרן זצ"ל לקמן) וגם בויצא פרשה ע"ב פסקא ה' נמי לא הוזכר לשון שותפות, אלא ענין המציאות שיששכר יושב ועוסק בתורה וזבולון יוצא בימים ובא ונותן לתוך פיו של יששכר. שמלשון זה לא משמע כלל עניין חלוקה בהריוות, אלא שהיה מפרנסו. ואף שלא הוזכר אלא האכילה, ונתנה לתוך פיו שהוא ג"כ עניין האכילה, פשוט שהוא לאו דווקא. ודאי כל ההוצאה של ישכר נתן זבולון, אף הוצאת מלבושים ובניין בתים ותיקונייהם כדרך אנשים חשובים בהוצאה בינונית, וגם להשיא בנים ובנות וכדומה שנתן זבולון לישכר הוא בכלל לשון זה. אבל אין בכלל זה חלק בממונו של זבולון. וגם אף על זה שהתחייב זבולון לפרנס לעולם לישכר לא הוזכר, אך שהיה עושה זבולון כן, שאפשר שהיה עושה כן זבולון בלא שום התחייבות. ואפשר שלא היה יכול ישכר לסמוך עליו, אבל זבולון הקדים ועשה כל המלאכות וגם הביא כל ענייני מאכל ומלבושים וכל צרכים דישכר, וממילא היה ישכר עוסק בתורה כל הימים בלא טירדא. וישכר בטח בהש"ת שלא לדאוג קודם שהגיע זמן המוכרח לעבוד בבית ובשדה וכדומה, שאז כבר הקדים זבולון ועשה הכל, ולא היה חסר כלום אף לא שעה אחת. שא"כ אפשר שגם תנאי בדברים לא היה ביניהם, דלכן לא הוזכר במדרש רבה לא חלק ולא תנאי, משום

והיה זה אף שר' יהושע היה מגדולי הדור. אלמא דגם כשהעני היה ת"ח גדול ביותר אין ליתן לו כל מתנותיו. וגם לא היה יכול ליתן מתקנת אושא יותר מחומש. וגם כשאכא ת"ח גדול מזה, ת"ח הגדול יותר בחכמה קודם - כשגם ת"ח זה הוא רבו, וכשאכא שני ת"ח שווין בחכמה ואחד מהן כהן צריך ליתן לכהן כדאיתא בסימן רנ"א סעיף ט'.

וכשהתנה להיות שותף עם ת"ח אחד בשכר, אף שאינו עני לעניין ליקח צדקה כגון דיש לו מאתים זוז ואף שיש לו יותר ממנו, אבל הא צריך לעשות מלאכות הרבה להשיג ריווח לפרנסתו ופרנסת אשתו וזרעו ובשביל זה לא יהיה לו זמן הרבה ללמוד, ואחד מהן חשקה נפשו בתורה יותר מהשני או שהוא יותר ראוי ללימוד התורה מפני כשרונותיו ומפני טרדותיו וכדומה, והתנו שמי שנפשו חשקה בתורה לא יעשה המלאכות אלא שהשני יעשה מלאכותיו ויחלוקו בהריווח שיהיה לשניהם מזה מחצה למחצה, ליכא כל זה. דיכול להתנות גם עם מי שאינו עני ליקח צדקה - שיש לו יותר ממאתים ואף ביש לו בית ונחלה כמותו אבל אין לו מי שיעשה מלאכתו, ויכול ליתן גם חצי הריווח, ואף שהוא שני חומשין וחצי כגון שאין להעוסק בתורה שום נחלה.

ואם יש להעוסק בתורה מאתים זוז, יהיה ודאי מוכרח ליתן לו כל חצי הריווח ממה שהשאר לעצמו. שהרי ממה שהפריש לצדקה לא יוכל ליתן לו. והמאתים זוז שיש לעוסק בתורה, אי אפשר לנכותם ממה שצריך העוסק בסחורה ליתן לעוסק בתורה כדוגמת מה שנתבאר למעלה שישכר וזבולון חלקי ^{במחצית} שמנחלות שני השבטים דהא אינם ריווח אלא קרן שלא שייך להתנאי. ואף אם יש לו יותר מעות שאינם עושים ריווח לא שייכי להתנאי, אלא אם יש לו מעות שהעוסק במלאכה ובפרגמטיא יכול לעשות עיסקא בהן יצטרך ליתן לו בהתנו סתם שעושים שותפות, כישכר - שהשכר מגוף הקרקעות שהיה לישכר כמו לזבולון נמי חילקו.

אבל אין הדבר כן כשאין להעוסק בתורה כלום, שהיה רשאי ליקח מצדקה אם לא היה עושה שותפות זה עם העוסק בפרגמטיא, ורשאי העוסק בסחורה ליתן לו כמעט צדקה שלו. והוא אף שודאי עתה אחר שהשתתף עם העוסק בסחורה פשיטא שאינו יכול ליטול מאחרים צדקה מאחר שעכ"פ יש לו להוצאתו דכל השנה מתנאי שהעוסק בפרגמטיא התחייב ליתן לו חצי הריווח שלו, ונמצא שכבר יש לו לפרנסתו. והוא כמי שיש לו עסק שמרוויח בו לפרנסתו שאירע שאין בידו לפי שעה מעות החמשים זוז שאף לעיסקא מוכרח להם (כדי שייכל להתפרנס מהם ולא ליטול צדקה, כדאיתא במתני' פאה פ"ח מ"ט מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול) ואף לא פרוטה אחת, שמ"מ ודאי אסור ליקח מצדקה. אלא על אלו אינשי איכא חיוב לאינשי אחרינא

ומסתבר שגם המד"ר לא פליג ע"ז שהיה בתנאי שותפות אף שלא הזכיר התנאי. דהמד"ר שאיירי רק לעניין השכר, ולעניין מה שהקדימו יעקב ומשה את זבולון בברכותיהם לא ה"ל להזכיר התנאי שלעניין זה אין צורך להתנאי אלא להמעשים שעשו. ואף שאיכא מעלה בהתנאי כדי שידע ישכר העוסק בתורה שיעשה כן זבולון לעולם, וגם לעניין אם יזדמן שזבולון נאנס ונתאחר איזה ימים לא יחוש ישכר לדאוג בשביל זה, ידע הקב"ה שישכר לא חש לזה כלל שהיה מכיר בצדקתו של זבולון ואהבתו לתורה שיעשה כן לעולם, שלכן לא היה נוגע התנאי לעניין השכר. וגם בשביל מה שהקדימו יעקב ומשה אין צורך להזכיר, כי הרי היו נביאים וידעו זה בנבואה. ובתנחומא הזכיר לשון שעשו שותפות, משום דבמדרש תנחומא הא כמעט כולו נאמרו גם ענייני דרשות להגדה בהתחלת שאלה ותשובה בהלכה כלשון ילמדנו רבנו, ומשיב ההלכה ומאריך בדברי אגדה, וגם נקרא אצל הרבה מרבנותינו בשם מדרש ילמדנו, לכן הזכיר שעשו שותפות שלא שייך לשון זה בלא התנאי. וגם אולי הוא גם כמפורש שהיתה השותפות לשני חלקים שווים כדסברי הרמ"א והש"ך. אך אפשר כדמסתבר שהוא רק בסתם אינשי ולא בעשיר מפלג כדלעיל.

ח. החילוקים לדינא שיש בין צדקה לת"ח לבין עסק ישכר וזבולון, אם יש חילוק בין ת"ח עשיר ות"ח עני, ודין מי שיש לו פרנסה אלא שכעת הוצרך למעות שאסור ליטול מן הצדקה אלא ילווה וישלם, ואם יכול ליטול מצדקה שהפריש בעצמו

ונמצא לפי מה שבארתי והוא לשיטת רש"י והרבנו ירוחם איכא חילוק גדול בין נותני צדקה לתלמידי חכמים ובין תומכי תורה כהא דישכר וזבולון שהוזכר במדרשים, ובטור מביאם, וכן רש"י בפי' החומש על הקרא וזבולון לחוף ימים בפי' ויח, ועל הפסוק שמח זבולון בצאתך בפי' ברכה. דמצד מצוות צדקה הוא דווקא כשהת"ח עני שאין לו מאתים זוז, ואף כשהת"ח עני שייכול ליחזן מן הצדקה אינו יכול ליתן לו כל סך הצדקה שיש לו דצריך ליתן גם לשאר עניים. דהא יליף זה דכל הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם, בעירובין דף ס"ג ע"א ר' אבא בר זבדא, מקרא דעירא היאירי היה כהן לדוד, שפירשו שדוד היה נותן לו כל מתנותיו, וכתוב בתריה ויהי רעב בימי דוד. אף שעירא היאירי היה גדול הדור והיה גם רבו של דוד (כמבאר בעירובין לעיל שם וברש"י). וגם התוס' קידושין (דף כ"ז ע"א) הא מתרצי בזה שאין ליתן כל המתנות לכהן אחד, מה שלא נתן רבן גמליאל לר' יהושע (כשהיו בספינה ונתן מעשר ראשון לר' יהושע ומעשר עני לר' עקיבא) גם המעשר עני - דהא ר' יהושע היה עני, דהיה זה משום שלא רצה ליתן כל מתנותיו לכהן אחד,

ותנה המחבר הא הוסיף על לשון הרמב"ם גם מדטור, דמי שא"א לו ללמוד יספיק לאחרים הלומדים, אבל לא הביא גמר דברי הטור שכתב ותחשב לו כאילו הוא לומד בעצמו. שא"כ ודאי הוא שסובר כהרמב"ם דלא נחשב כלומד בעצמו, אבל ודאי סובר שאיכא יתרון בזה מנתניה לסתם צדקה. ומה שלא כתב יספיק לתלמיד חכם, הוא משום שאין זה מחשיבות האדם - כהא דכתב בסימן רנ"א סעיף ט', דחשיב התם לענין הקדימה מצד חשיבות האדם כמו קדימת כהן ללוי ולוי לישראל דנקט שם דהוא מפני כבוד וחשיבות העני - דהכא הוא כדי שיהיה במקום לימוד התורה, ולכן כתב דיספיק לאחרים הלומדים. ואף שאינו סובר דנחשב לו כאילו לומד בעצמו שהרי לא נקט זה, מ"מ איכא בזה מעלה ועדיפות מאחר שגורם ללימוד התורה. ומסביר בעלמא סובר שמי שגורם ללימוד התורה יש לו מעלה ועדיפות, ויש לו שכר גדול בעד זה. ולפי זה לא יוכל ליתן יותר מתחוש, מתקנת אישא כנתבאר לעיל סעיף ד'.

ואם נימא שסובר כהרמב"ם שת"ח גדול קודם אף כשיהיה תועלת כשיתן לת"ח הקטן ממנו, נצטרך לומר שיספיק לו (לת"ח הקטן) ממצות שלא הפריש לצדקה, שהרי לענין צדקה קודם הת"ח הגדול. ומ"מ יכול להספיק לאותו לומד ממצות חומש נכסיו דהא ליכא חיוב ליתן חומש לצדקה, דהא רק מצווה מן המובחר הוא ליתן חומש לצדקה (רמב"ם פ"ז מה' מתנות עניים ה"ה, טור ושלחן ערוך יו"ד ריש סימן רמ"ט). וגם מסתבר שמש"כ דמצווה מן המובחר הוא שיתן חומש לצדקה הוא רק כשאין לו צורך עתה לעשות גם מצווה אחרת, אבל אם יש לפניו עתה לעשות גם עוד מצווה אחרת הרי א"א לו ליתן כל חומש שלו לעניים, דהא צריך מעות גם למצווה האחרת. ואף אם נימא שמצווה המוטלת עליו ליכא ע"ז חקנת אישא וצריך לקנותה מארבע החלקים שהן לעצמו, ורק מה שצריך להוסיף בשביל הידור מצווה הוא מהחומש שלו (עי' מ"ש בדברות משה לב"ק ח"א סי' פ"ט הערה כ"א), הרי ודאי כיון שאיכא מצווה לזון ולפרנס למי שרוצה ללמוד כדי שיוכל ללמוד כל הזמן יכול לזונו ולפרנסו מן החומש שלו. אבל לא מהמעשר שלו, אף שלא הפריש עדיין לצדקה מאחר דצריך ליתן המעשר לצדקה מאסמכתא דקראי בספרי (דהביא התוס' בתענית ט' ע"א ד"ה עשר חעשר), אף שאין ע"ז חיוב גמור גם לא מדרבנן אלא שנקרא עין רעה (רמב"ם טור וש"ע שם, ועי' הגהות הגר"א שם ס"ק כ' מירושלמי). ואם אותו ת"ח הוא עני ממש, יכול ליקח חלק ממעשר כספים שלו בעד עני זה שגורם לו ללמוד, ואם יש ת"ח גדול ממנו בחכמה הגדול קודם.

אבל יותר נראה שעניין דגדול בחכמה קודם הוא רק בחלוקת צדקה דרך עראי, ולא באחד שרוצה לקבל עליו לספק צרכי עני אחד שרוצה ללמוד כדי שיוכל ללמוד ולהתגדל בתורה. שהצורך לזה הוא גדול יותר

המחבר לא הביא, אף שבב"י בבדק הבית הביא הא דרבנו ירוחם בריש הסימן, ובב"י עצמו ג"כ הביא זה בסוף הסימן [ואף שלא מובן למה הוצרך להביא בבד"ה מה שהוכיח כבר בב"י וצ"ע בזה].

ואולי הרמב"ם סובר דלא שייך להחשיב את מי שאינו לומד כמקיים מצוות לימוד התורה. דהא הרמב"ם כתב בפ"א מת"ת ה"י, עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח, שא"כ פשוט דכ"ש שמתחילה יש עליו חיוב ללמוד כל התורה, דהא ליכא שום טעם לומר דרק כשכבר למד איכא חיוב ואיסור לאו שלא לשכוח - אף שאין עליו חיוב ללמוד כל התורה. אלא ודאי דהוא משום דמחוייב מן התורה ללמוד כל התורה, וניתוסף שאף שכבר קיים שלמד כל התורה, איכא איסור עליו מלשכוח. וממילא מחוייב ללמוד עד יום מותו, אפילו כשכבר למד כל התורה וגם אהדר על לימודו איזה פעמים. ועל מצווה זו דידיעת כל התורה סובר שלא שייך שיתחשב מי שזונו ופרנסו כדי שיוכל ללמוד כמו שלמד בעצמו, שלכן לא פסק זה.

ונצטרך לומר שרק לענין השכר נאמר זה - שעל מה שבשבילו למד כל התורה מתחילה ולמד כל ימיו כדי שלא ישכח - יש גם לו שכר גדול, ולא לענין שהוא דין במצוות תלמוד תורה שנחשב כקיים גם מצוות תלמוד תורה בזה. שא"כ לא שייך מצווה זו דלזון ולפרנס ת"ח בפרטי מצוות תלמוד תורה, אלא בפרטי מצוות צדקה - דלזון ולפרנס ח"ח באופן שע"ז יוכל ללמוד הוא קודם לשאר עניים. ודין זה שעני ת"ח קודם לשאר עניים הוא שייך לדיני צדקה וכתב זה הרמב"ם בפ"ח ממתנות עניים ה"ח. ואף שהיה שייך לומר דליתן צדקה לת"ח צעיר שעדיין לא למד כל התורה, יקדימו לת"ח גדול שכבר למד כל התורה וידע, סובר הרמב"ם שליכא חילוק בזה, שכתב שם וכל הגדול בחכמה קודם את חברו. והוא משום שלענין חיוב הלימוד - מאחר שכל אדם צריך לחוש שישכח ומחוייב בשביל זה ללמוד כל ימיו כדכתב בפ"א מתלמוד תורה, מטעם דכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח - לא שייך לחלק. דאף שאיכא אינשי שטבען לשכוח במהירות בזמן מועט, ואיכא אינשי שעדיפי שאין שוכחין אלא אחר זמן גדול, הא התורה מפני כמותה, וכ"ש מפני איכותה, מצוי שכחה לכל אדם אף לאלו שטבען לזכור ביותר. ולכן לא שייך לסמוך על זה, ולדחות חיוב קדימת הגדול בחכמה. וגם בלא זה אולי כבוד הגדול בחכמה עדיף, אף אם יהיה תועלת כשיתן לת"ח הקטן יותר, וכ"ש שלא ברור זה. ולענין סתם אינשי הא ודאי קדים, שהרי עכ"פ ת"ח הוא. ולכן לא כתב הרמב"ם חילוק לענין קדימת צדקה, ועדיין צ"ע בטעם הרמב"ם. אבל לדינא לדין הוא כהרמ"א ובפרט שכן הוא מפורש בתנחומא וכדברי הש"ך וכדביארת.

לתלמידים מלאו שכר הם גדולי תורה, שהחשש שיניחו לימודם בשביל פרנסתם נתקטן ואולי ליכא כלל.

יא. ביאור לשיטת המחבר שאף שהמספיק ללומדים אינו נחשב כלומד בעצמו, מכל מקום הוא בגדר מצוות לימוד תורה ולא בגדר מצוות צדקה, וביאור מה דקיייל לדינא בעניין ישכר וזבולון

אבל יש אולי לדייק גם מה שהמחבר נקט זה בהלכות ת"ת ולא בהלכות צדקה, שמוכרחין לומר דגם הוא סובר דאינו מהלכות צדקה אלא מהלכות ת"ת, משום שאיכא מצווה גם לגרום לימוד התורה בעולם אף שאחרים יהיו הלומדים, אף שלא יחשב כאילו הוא למד בעצמו. ואולי הוא מהא דחייבה התורה למי שיכולין ללמוד גם שילמדו לאחרים מקרא דאיתי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם (דברים ו' ו' י"ד, נדרים ל"ז ע"א), ומכיוון שאם לא יזון ויפרנס אותו לא יוכל ללמוד, הרי נמצא שהוא כמלמד.

ומה שלא נקט מי שא"א לו ללמד - אלא מי שא"א לו ללמוד, משום דאם יכול ללמוד בעצמו רק שאינו יכול ללמד מחמת שחסר לו כח הסברה שיכינו ממנו תלמידים, הרי לא שייך למינקט לחיובא שיספיק לאחרים. שהרי אינו עכ"פ עוסק בענייני הרווחת ממון - מחמת שעוסק בתורה ללמוד בעצמו שמחוייב כל היום לסתם אינשי. אלא רק למיעוטא דמיעוטא שיש להם עושר גדול בכסף מזומן, שלכד מה שצריך לכדי חייו חיי בני ביתו יכול גם לפרנס לאחרים אותם אפשר היה לחייב להספיק לאחרים הלומדים אם אינם יכולים ללמד. שלפ"ז אפשר שגם המחבר סובר דלא שייך זה למצוות צדקה שיכול להספיק לאחרים הלומדים אף שאינם עניים ממש שיש להם להתפרנס בדוחק מצד חייב מצווה זו דלימוד התורה, שהרבה קשה להם לעמוד בנסיון גדול הזה לחיות חיי צער הוא וב"ב דאף לגדולי עולם חשבינן זה לדבר גדול, שלכן מצד מצווה זו דלגרום שיתרבו לומדי תורה בעולם והוא כקיום כל מצוות המחוייבות דצריך לקיימן אף שהם יותר מהחומש דליכא עלייהו תקנת אושא לרוב השיטות, וגם אף אם איכא תקנת אושא גם למצוות המחוייבות אולי לא תיקנו כשהוא לצורך ריבוי לומדי תורה, וכן מסתבר לע"ד יותר בשיטת המחבר.

ולדינא הא אנן ברוב המקומות אזלינן בתר רמ"א, וכ"ש הכא שהש"ך משמע שנמי סובר כן. וגם בהגר"א סק"ז משמע שסובר כן דהא האריך בהבאת מקורות [ופלא קצת על שלא הביא מתנחומא (ויחי סימן י"א הובא לעיל סעיף ד') ששם גם מפורש פרטים דצריך להתנות וגם שהוא סתם שותפות שחולקין בשווה, ואם הגר"א אינו סובר שהוא לשותפות בשווה מאחר דבמדרש רבה שהביא הגר"א לא הזכיר זה, הי"ל לכתוב דפליג ע"ז

וצע"ק]. עכ"פ כיוון שהרמ"א והש"ך סוברים דצריך להתנות והשותפות הוא שווה בשווה הכי קיי"ל לענין שיתחשב כאילו לומד בעצמו, וכדיאירתי הטעם לעיל. ונפשט ספיקת כתר"ה באות א', דלהמחבר ליכא כלל זה שכתב הטור שנחשב לו כאילו לומד בעצמו וגם אין לו שותפות וחלק בשכר מצוות לימוד התורה של חברו, אלא שיש לו שכר גדול בעד זה שגורם שילמדו תורה, והוא שייך להמצווה דללמד תורה לאחרים מקרא דאיתי צוה ה' ללמד אתכם, ולא נאמר כלל שיעור להספקתו לאחרים הלומדים אלא שהוא במה שאפשר לו, והשכר מהשי"ת יהיה לפי מה שעזר להאחרים בהספקתו. וגם יש קצת ספק אם יכול לבזבו על זה יותר מחומש כדלעיל. ולהרמ"א והש"ך בלא התנאה אין זה כלום לענין לימוד דבעצמו ולא שייך זה למצוות ת"ת, אלא אם הוא עני הראוי ליקח צדקה הוא רק מדין צדקה, ואינו יכול ליתן כל מה שהפריש לצדקה לאחד. אבל בהתנאה הם לשותפים שווה בשווה ונתתי ע"ז טעם נכון. ובעשיר מופלג שיכול לספק להרבה יותר, מסתבר שיכול לדידהו ג"כ בתנאי זה כדלעיל סעיף ו'. וגם איכא מקור לזה מתנחומא ומהוהר, ומהתנחומא איכא המקור שיהיו שווה בשווה כסתם שותפין כדלעיל. וגם מסברא שייך לרבותינו הראשונים לומר זה מאחר שהוא בטעם גדול, ונפשט גם ספיקת כתר"ה באות ב'.

יב. מתי שייכת שותפות ישכר וזבולון כשאניה שווה בשווה ואינה מספיקה לכל פרנסת ישכר, והדין בשניים שמתנים לפרנס עוסק בתורה

וספיקת כתר"ה באות ג', אם לחלק דשליש ורביעי נמי איכא ענין התנאה. הנה לכאורה הא מפורש בש"ך דדוחקא שווה בשווה ומפרש זה גם בכונת הרמ"א, וכנראה שמקורם הוא מתנחומא דנאמר סתם עשו שותפות - וסתם שותפות הוא לחצאין. אבל שייך להסתפק בשותפות דרבע כזבולון לא מרוויח יותר על פרנסת עצמו וב"ב אלא רק למחצה פרנסת ישכר החסר לו, ורצוה לעשות שותפות עם ישכר למה שבידו לפרנסו. דהוא שיהיה שותף עם ישכר לפי חלק זה, היינו שיתן זבולון לישכר כל יתרון שלו ויהיה לישכר חצי פרנסתו. ובעד זה יהיה לזבולון חלק מהשותפות שהיא ג"כ החצי מפרנסתו כשהוצאותיהן שוות, (שכמו שבשותפות שלמה שבין ישכר וזבולון יש לישכר פרנסה שלמה מן השותפות וכן לזבולון כנחבאר לעיל, כך כשנותן זבולון לישכר חצי פרנסתו, נעשתה כאן שותפות שממנה מסתפק ישכר למחצית פרנסתו וכן זבולון) וכן יהיה לזבולון שכר בלימוד התורה של ישכר שהוא החצי ממה שהיה ישכר יכול להתפרנס בלא להשתדל ולבטל זמן בעד פרנסה, שהוא רק לחצי שנה, שנמצא שהוא הרביעי משכרו של ישכר. ואם להרוויח על חצי שנה - שהוא לחצי פרנסתו החסר

בתשובה זו שאכתוב לכתר"ה מה שיעזרני הש"ת להשיב גם על מה שמוסיף.

ומש"כ באות א' לשאול אם צריך וכולון להתנות בפירוש זה עם ישכר, כבר כתבתי (לעיל סעיף ד') דלשיטה זו שפוסק כן הרמ"א והש"ך צריך להתנות דווקא, וכן הוא לרש"י והרבנו ירוחם. ומה ששאל כתר"ה עוד שם באות א' דאם צריך להתנות אם צריך בכתב דווקא או סגי בדברים לבד, הנה כתב ודאי לא צריך וגם לא בפני עדים, דלא ניתנו שטר וסהדי אלא לשקרי. והכא שכל התנאי הוא לענין שכר מצווה שהוא דבר ששייך רק להש"ת שרק הוא הנותן שכר, שנמצא שלענין מה שישכר נותן אין צורך לשטר ועדים, וממילא אידי דבעי למיקני גמר ומקנה. וגם אם היה צריך קניין הא הוא על דבר שלא בא לעולם, דהא אין זה נידון בנכסים אלא במה שירוויח בפרגמטיא ובמלאכה.

וגם לא הוי תנאי זה קניין פועלים - שהיה זה דבר אסור ליותר משלש שנים להרבה שיתות, כדאיתא ברמ"א חו"מ סימן של"ג סעיף ג', ועיי"ש בש"ך ס"ק ט"ז (שכ' דהיינו דווקא ביש לו פרנסה וכסות דבכה"ג אסור למכור עצמו לעבד עברי וכו' אבל אם הוא עני ביותר כשאין לו אפילו כסות וכו' דמותר למכור את עצמו וכו' פשיטא נמי דמותר להשכיר עצמו בקבע ליותר משלש שנים) וי"ז (שכ' בשם ס' באר שבע דמדברי התוספות פ"ק דב"מ דף י' משמע שמותר אפילו יותר משלש שנים). ולא מצינו שיהיה מותר זה לדבר מצווה וגם לא שיהיה מותר בשביל לימוד תורה. ובפירוש הוזכר ברמ"א לענין האיסור דג' שנים, אפילו מלמד או סופר עיי"ש. ואף בפחות מג' שנים הא יכול לחזור אף פועל לימים. ואף שבדבר האבד לא היה יכול לחזור, לא מסתבר להחשיב זה דבר האבד כשלא היו עוד אינשי שהיו רוצים ויכולים לעשות שותפות ולא הפסיד ישכר כלום בהתנתות של וכולון. ואף בהיו גם עוד אינשי, הרי אפשר שגם הם היו חוזרין בהם.

ולכן פשוט שאין צריך בזה קניין ושטר. אבל פשוט שאם ישכר ירצה דווקא בשטר ועדים חתומין - כדי שיוכל לתבוע בדינא את וכולון על הזמן שלא שמענו ממנו שחזר בו - משום שלא סמכה דעתו עליו בלא שטר ועדים שלא יוכל לחובעו בב"ד, ואף שהוא רק שטר לברותא, מ"מ אם נעשה בלא שטר - כיון שלא סמכה דעתה דישכר עליו בלא שטר ועדים אין להחשיב זה אף לא לדברים להחשיבו מחוסר אמנה, אם לא נתחייב בדק נדר לדבר מצווה שמסתבר שיש לזה דין נדר, לדבר מצווה אף שישכר יש לו מאתים זה ויותר מעט, כיון שעיי"ז לימוד ישכר כל הימים.

לישכר - יצטרך ישכר לכטל יותר זמן מאשר חצי ביטול הזמן של פרנסה שלמה, לא יהיה לכולון אלא החצי מהזמן שלמד ישכר. אבל החצי שכר מזמן שלמד עיי' וכולון מסתבר שיש לכולון, דאין טעם שלא יהיה לו. ואף שודאי בשביל לימוד החצי הזמן לא יהיה אף לישכר הלימוד תורה בעצמו אותו השכר שהיה לו בעד הלימוד דאותו חצי השנה אם היה לומד תורה כל הזמן בלא הפסק, שא"כ גם לכולון לא יהיה אלא החצי שהיה לישכר כפי מה שאיכא לישכר בלימודו הזה.

אבל פשוט שהוא רק כשכולון עצמו נותן לו היתרון שלו שמספיק לישכר רק על חצי שנה. אבל אם תרי אינשי שכל אחד מהם אינו יכול ליתן לישכר אלא חצי פרנסת ישכר, ובאו שניהם לישכר שנותנין לו ביחד כל פרנסתו - על מנת שיהיה לישכר הלימוד מחצה, ולזה ביחד על מה שנותנין לישכר כל פרנסתו היה החצי משכרו, ויהיה לכל אחד מהם הרביע - מסתבר בפשיטות שיש להם כתנאם. וג"כ יצטרכו ליתן לו ממה שהשאירו לעצמן, ולא מצדקה שהפרישו.

אך אם וכולון בעצמו יכול ליתן לישכר כל פרנסתו כשיתן לו החצי שמרוויח, אבל אינו רוצה ליתן כל החצי שכר שמרוויח ונשאר מהוצאתו לישכר - אין לו עניין בתנאי זה. ואם ישכר יש לו מאתים זה ולכן אינו יכול וכולון ליתן לו מצדקה, הרי הוא כמתנה לעשיר. ואם במציאות הוא שישכר לא היה לומד כלל בלא זה, או לא היה לומד איזה חלק מהשנה בלא זה, ועיי' מתנת וכולון לומד, יש לו ודאי שכר על זה דהא גרם שילמד ישכר בשבילו. אבל לא שייך להא דישכר וכולון שיטול משכרו הלימוד דישכר, ולא יעיל גם תנאי עיי". ואף שאין לי לעת עתה ראיות על זה מסתבר כן לע"ד.

יג. כוונת הש"ך בס"ק ב' בביאור דברי הרמ"א

שכ' ויחלוק עמו בשכר

וספיקת כתר"ה באות ד' בכוונת הש"ך ס"ק ב', הנה אינו רואה בזה ספק. דלהכי נקט הש"ך כלומר שכר תורה ושכר מה שירוויח זה יהיה בין שניהם ביחד, על ויחלוק עמו בשכר שכתב הרמ"א כלפי וכולון העוסק בפרגמטיא עם ישכר העוסק בתורה, שביאר הש"ך שכוונת הרמ"א שיחלוקו וכולון עם ישכר בין שניהם ביחד - שהוא שווה בשווה - בין שכר התורה שיש לישכר שעיקרו בעולם האמת וגם יש להם פירות בעוה"ז ומצלה ומגנא בעוה"ז, ושכר הריחוק בממון ובתים וקרקות שיש לכולון. והא כמו שמפורש בדבריו, וכן מפרש הש"ך בכוונת הרמ"א, משום דסתם חלוקה שנקט הרמ"א הוא שווה בשווה.

יד. אם תנאי ישכר וכולון נעשה בדיבור בעלמא

או שצריך עליו קניין ועדים

והנה קבלתי כהוספה על דברי כתר"ה מהרה"ג ר' שלמה בלומנעקראנץ שליט"א שמבקש שאשיב בזה

טו. הדין בשזבולון אינו מספק די פרנסתו של
ישכר

ומש"כ באות ב' לשאול אם צריך דווקא זבולון לחלק שווה בשווה או סגי בכדי פרנסתו לבד, כבר בארתי טעם גדול למה שסובר הש"ך ומפרש כן ברמ"א שהוא דווקא. וכשנתן לו זבולון פחות מחצי ריוח שלו אינו בכלל עניין חשיבות זה שיתחשב זבולון כלומד בעצמו כלל, אלא אם לא היה לומד ישכר בלא זה יש לו שכר על זה שגרם לימוד התורה כמה שנתן לו. ואם עני הוא יש לו שכר צדקה, ואיכא גם חילוקים לעניין יותר מחומש כדלעיל.

אבל כשאין חצי שכר של זבולון מספיק להוצאה זבולון וא"א לזבולון שיתן כל החצי אלא הרביע מזריוח שלו, יכול להתנות על חצי שנה ופחות כפי האפשר לו. ועל הזמן שיוכל לפרנסו לישכר כול להתנות, אם יוכל ישכר ללמוד בזמן זה בלא שום ביטול. אבל אם לא יוכל ללמוד כראוי בשביל זה אף בהחדשים שיפרנס לו, מחמת דאגת פרנסה דשאר ימות השנה, לא יכול לעשות עם ישכר שום שותפות. אלא אם ישכר עני יהיה לו מצוות צדקה ואינו יכול ליתן לו כל מעות הצדקה שלו, וכן אינו יכול לבזבז יותר מחומש כדבארתי. אלא אם איכא תרי אינשי שביחד יוכלו ליתן לישכר כל צרכו כשיתנו לו כל אחד היתרון שלו, יכולין לעשות עמו שותפות זה שחצי שכרו של ישכר בתורתו יהיה בשווה לשניהם כדלעיל (סעיף י"ב), וכן אם אחד יכול ליתן רק בעד ארבעה חדשים ואחד בעד שמנה חדשים יהיה לפי החשבון.

טז. אם זבולון חולק בשכר תלמוד התורה של
ישכר, או שיש לו שכר בפני עצמו וביאור
דהחילוק בין שכר המהנה ת"ח מנכסיו לבין שכר
ת"ח עצמו, אינו בעסק רישכר וזבולון

ומש"כ באות ג' אם השי"ת נותן שכר אחד לישכר בעד לימודו וחולקין שניהם ישכר וזבולון רק חלק זה כפשטות הלשון, או לכל אחד חלק בפני עצמו כפי מעשה מצוותו - אף שאינו כפשטות הלשון דהרמ"א והש"ך, ומסיק שכן מסתבר לו. אבל לע"ד פשוט וברור שהשכר הוא רק אחד לישכר שיגיע ועמל כל הזמן רק בתורה - על כמות זמן הלימוד שנתוסיף לישכר משום שהיה פנוי ללמוד, ועל כמות היגיעה והעמל שנתוסיף, וגם על מה שנתגדל בתורה שגם ע"ז שנתגדל בתורה בלימודו איכא שכר שכל מי שנתגדל ביותר יש לו גם שכר יותר, ועל כל פרטי מצוות לימוד התורה שיש ע"ז שכר בלא שום. וחלק זה חולקין, מאחר דלא היה אפשר לישכר לקיים לימוד כזה בעצמו. וגם יש טעם לזה, מאחר שרובא דאינשי א"א לקיים איש אחד בעצמו כשצריך לעסוק בפרנסתו להתגדל כך בתורה, כמעט לכולהו אינשי לבד

יחידי סגולה (עי' לעיל סעיף ב'). ואפילו כשלא היה לנו שום טעם, אין לשנות מלשון המפורש בלשון הרמ"א והש"ך.

ומה שדימה להדלקת נר שמדליקין ממנו נרות הרבה ולא נמעט מאורו, לא מובן דלא שייך כלל. דהא הנר דלימוד התורה לא היה אפשר אלא בלימוד התורה ובמזונות וכל צרכי האדם, שלא היה יכול להדליק באחד - לא בישכר הרוצה וראוי ללימוד התורה, משום שהיה צריך לעבוד הרבה זמן ואולי כל הזמן למזונות וכל צרכיו, ולא בזבולון שכל עסקיו הוא להשגת מזונות וכל צרכים ואין לו זמן ללמוד. ובהכרח להדלקת נר התורה צריך לשניהם דווקא כפי שהתנו, זבולון יעסוק בענייני מזונות וכל הצרכים לשניהם וישכר יעסוק רק בתורה, וע"י שניהם החלק נר התורה. וישכר הדליק נר התורה גם לאחרים שלמדו אצלו, אבל גם הם אם לא היו עשירים - כרוב התלמידים - הוצרכו ג"כ לאינשי צדיקים ואחבי תורה וזבולון. שלכן שכר לימוד התורה הוא שכר אחד לשניהם, וחולק השי"ת אותו בין שניהם. אך שהוא שכר גדול ביותר הרבה משאר מצוות, אשר אף החצי שכר שמגיע לכל אחד הוא הרבה יותר מאד.

וכן מה שהביא מברכות דף ל"ד ע"ב ואיתא זה גם בסנהדרין דף צ"ט ע"א, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה. פשוט שגם מי שהתנה עמו להיות שותפין, שהוא שכר זבולון, נמי עין לא ראתה. דכיון דנחשב לו כלומד בעצמו כדכתב הטור, הוא כלומד בעצמו ממש כפשטות הלשון בלא גוזמאות. ולא מצינו כלל בספרי הפוסקים שיכתבו גוזמאות, אלא הוא ודאי פשוט שלהטור והרמ"א והש"ך - שכן פסקינן ונהגינן בכל המקומות שלנו שנחשבין מבני אשכנז וצרפת - הוא כפשוטו, שגם השותף זבולון ג"כ הוא כישכר הלומד תורה, ששכרו עין לא ראתה. ומה שא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הוא רק למהנה לת"ח - שעזרו ומתנהו, כמשיא בתו לת"ח, וכמהנה ת"ח מנכסיו שודאי הוא רק במקצת.

וכ"כ הוא העושה פרקמטיא לת"ח - ואף שהוא עזרה גדולה מאד שעושה פרקמטיא מיוחדת להת"ח - אבל מ"מ אין זה משמעות עניין שותפות בכל הרווחים שמנכסיו, אלא דבר שהוא גם השייך אפילו כולו להת"ח, אבל רק דבר פרקמטיא זו שייחוד שהריוח דיהיה מזה הוא לישכר, שכיוון שאינו שותף עמו לא שייך כזה עניין חלוקת הרווחים לחצאין, שגם שכר העוה"ב שיש לישכר בעד לימודו יהיה החצי לזבולון. דלכן אף שדבר גדול מאד עשה זבולון, יש לו רק שכר כתומך ת"ח מנכסיו שיש לו שכר גדול מאד. אבל רק על מצווה דמהנה לת"ח באופן גדול מאד שיש לו שכר גדול מאד

שבת לתיאבון, מ"מ אין להחשיבו לתיאבון, מאחר שמחלל שבת גם כשלית ליה איזה הנאה מזה. ואף אם שייך זה לעשות סגוריא בזה, לא שייך לדינא לענין זה.

יח. בעניין חיוב תלמוד תורה המוטל על זבולון עצמו

ומש"כ באות ה' האם זבולון מחוייב לקבוע עתים לתורה, לא מובן. וכי נפטר זבולון ממצוות הלימוד אף בהזמן שאינו עוסק בפרגמטיא וגם כבר נח ממלאכתו ומהעסקים שלו, שיש לו פנאי ללמוד. הא אף ישכר שלומד ממש לא נפטר אף שכבר למד הרבה שעות ונח, שכבר יכול ללמוד עוד. שלכן ודאי ברוב ימים שיכול למצוא איזה זמן ללמוד בעצמו ודאי צריך ללמוד. וממילא יש לו לקבוע לפי מה שידע זמן ביום שהוא יותר פנוי. וכשנודמן איזה יום שלא היה אפשר, יצא אותו יום בק"ש שחרית וערבית.

ומש"כ דמצד החיוב לידעת התורה מסתבר שגם זבולון מחוייב ללמוד כדי לדעת את הדרך ילכו בה, ג"כ לא מובן. דא"כ מתי יעשה פרגמטיא ומלאכה לפרנס את עצמו ואת ישכר. דהלימוד לדעת כל מה שצריך האדם לידע אף בזמנו הוא ארבע חלקי הש"ע, שאף גדולי ת"ח יש שאינם יודעין אף שלומדין כל היום. ואף בדורות הקודמין רוב בנ"א לא ידעו. וסומכין על דברים המוכרחים לידע בכל עת כמו איך להתפלל ודינים ורגילים בתפילה וכן בכרכות, שיודעין זה ממנהג אבותיהם, וכן להכיר בעוף שחוט כשמזדמן איזה שינוי שצריך לשאול, וכן שצריך לקנות בשר שחוטא ושלא נטרפה שסומכין על הטבח שיודעין מחכם העיר שיש לסמוך עליו. וכדומה בענייני המסחר, כללי הדינים שאסור לגזול ולגנוב וליקח ריבית וללוות בריבית ידועים לכולם, והאיסור להונות אינשי ידוע. וכשיהיה איזה פרט שיהיה לו סכסוך ילך אל דיינים. וכן בענייני אישות ידוע איסור זנות אף עם פנויה, ואיסור גדה ואיסור גישואי קרובות ופסולי קהל וכוונה. וכשיזדמן איזה פרטים שלא ידעין ילך לחכם. שידעו אלן ידעין אף אלן שלא למדו תורה. וכן איסור מלאכה בשבת ויו"ט ויד"כ, ואף הרבה איסורי דרבנן ידועין. וענייני תעניות וחנוכה ופורים ידועים, וכשיזדמן פרטים שאין ידועין לו ישאל מחכם. וכן איסור נדרים ושבועות.

אבל הא איכא מצווה לידע כל דיני התורה אף דיני קדשים וטהרות, שא"א לו לקיים בעצמו מצווה זו של ידעת התורה, וכן לרוב בנ"א, אם לא ילמדו בתמידות כל ימי חייו. וזה א"א לרובא דרובא דאינשי. ואיכא ע"ז ענין דיכר וזבולון, דיכול לקיים זה כשיעשה שותפות עם אחד שהוא בעל כשרונות וחשקה נפשו בתורה שילמד כל ימי חייו, ויתחשב לו גם כלמד בעצמו וקיים

שהנביאים נתנבאו ע"ז, ולא על מצוות לימוד התורה. דהרי אף שהת"ח למד מצד שעזר לו, עכ"פ הוא רק גורם לדבר הגדול דלימוד התורה, אבל עכ"פ לא למד ממש וגם לא מקבל שכר כממש.

ואף שאין צורך לראיות ע"ז כי לשון הרמ"א והש"ך מפורש שהוא שותף למחצה שוה בשוה, איכא ראייה מהא דכתב ר' ירוחם דבענין הלל ושבנא (עין לעיל סעיף ה') דהוא עשיית שותפות אחר שכבר למד שאינו כלום כדאיכא גם ברמ"א משמו, דאם פסקו כן (לחלק השכר אחר שכבר למד) מסתברא שהעוסק איבד שכרו שכבר בטל חלקו, ומסיק שכך כתבו המפרשים. וכוונתו במש"כ שבטל חלקו - לחלק שנתן למי שעשה עמו שותפות. דאף שאין תנאו כלום לגבי שבנא שעסק בפרקמטיא, הועיל תנאי זה לגבי העוסק בתורה שאיבד חלקו ע"י שהסכים לזה. ואם לשון שותפות אינו כפשוטו, אלא שהכוונה שהש"י נתן לכל אחד שכרו ביחוד, הרי לא מכר ונתן העוסק בתורה את שכרו, ולא שייך שיאבד חלק שכרו משום דהסכים ליתן משכרו להעוסק בפרקמטיא, דהא לא נתן לו כלל. וגם לא שייך לשון חלק בנידון זה כלל, ולכן ברור ופשוט שהוא כדבארתי.

יז. אם שייך לעשות שותפות דיכר וזבולון עם מי שאינו שומר תורה ומצוות

ומש"כ באות ד' אם רשע שאינו שומר תורה ומצוות ח"ו מטעם שהוא כתינוק שנשבה או לתיאבון וכדומה, איך נכנס לחשבון בשכר תורת הלומד. הנה לפי מה שכתבתי דצריך התנו - שא"כ לא שייך זה למי שאינו מאמין. וגם כשהוא מאמין אבל אינו יכול לעמוד על תאוותיו להרבות ממון, לא שייך שיתן כל חצי שכרו. וגם הא יותר טוב לו שלא לחלל שבת, אף שלא יקבל שכר דתורה. וא"כ ודאי עושה תנאי זה דיכר וזבולון משום שטועה לחשוב שבזה שנותן חצי שכרו ללימוד הוא מותר לחלל שבת, ולכל הפחות שהוא כפרה על מה שמחלל שבת. וא"כ מוכרח לומר לו שידע שכל הן דעלמא שיתן לצדקה וללימוד התורה לא יהיה לו כפרה כל זמן שאינו פוסק מלחלל שבת וג"כ שישכר בחשובה על העבר, ואז לא יתן לו כלום. וגם אם יעשה שותפות הא יתנה ממלאכת שבת. שלכן ודאי שאסור לעשות תנאי כזה עם מחלל שבת וכופרים ומומרים, ואם עשה אין תנאו כלום. ואף שודאי יהיה לו איזה שכר, לא לנו לדון בזה, אלא הש"י בעצמו שדן גם לפי המחשבות ולפי המעשים באיזה אופן וכוונה נעשו.

וגם ידוע שאלו המחללין שבת לתיאבון דהיתה תחילתן לעסוק במסחרו כבימי חול לעבור על כל מלאכות שבת, וגם לא נמנעין אף במקום שליכא להו הנאה מזה - דמחללין שבת גם בלא צורך לזה משום שכבר הפקר להם. ואף שגם זה בא מצד הרגל חילול

ריווח כל כך, משום דשותפות עם שנים הוא יותר טירחא ליבולון. אבל הוא רק כשמוכרחין שיתן זבולון להם מה שחסר בכל שבוע, שאז יש טעם לטרחתו זו. דאם אפשר לחלק באופן דחצי שנה יתן זבולון לאחד וחצי שנה האחר להשני, ויהיה לזבולון חצי שכר תורה דהאחד ממה שלמד בחצי שנה הראשון, וחצי שכר ממה שלמד השני בחצי שנה השני, ולא יהיה לזבולון יותר טירחא - ולא היה שייך שיתנו לו יותר. ואולי גם כשתחלק השנה לארבעה חלקים אין זה יותר טירחא, ולא שייך שיתנו לזבולון יותר. אבל כיון שליכא ע"ז ראיות מגמ' והוא דבר חדש מה שליכא ענין כזה כלל בשאר מצוות התורה אלא בלימוד התורה, אף שכתבתי ע"ז טעם גדול, עכ"פ הוא חידוש ואין לנו אלא חידושו דדווקא בתנאי דשותפות למחצה לכל הזמן אפשר להתנות, ואף שדאי לאו דווקא כשהתנו שיהיה זה לעולם, אלא לזמן נמי שייך להתנות.

אבל אם עושים תנאי זה לזמן צריך עכ"פ שיהיה כן לזמן נמשך (ועי' בזה עוד לקמן סעיף כ' אות ז), שיהיה שייך שלומד התורה יסמוך ע"ז. ולסתם אינשי שאינם עשירים מופלגים, אבל עכ"פ מרוויח לפרנסת והוצאת שתי משפחות - ואף שמזדמן שמרוויח מעט יותר - לא שייך שיעשה שותפות זה עם שנים, אם לא באופן ששנים הרוצים ללמוד לא חסר להו אלא החצי כדלעיל. אבל לא שייך לעשות כן לימים ואף לשבועות מועטים, דהרי עדיין לא יהיה הלומד במנוחה לדרך סתם האינשי, מאחר שלא נתחייב אלא לזמן קצר. ואף שמחוייב הבטחון בהש"ת הוא שלא לדאוג על מחר, הוא רק שכשנזדמן כן לא יאבד בטחונו בהש"ת שהכל מאתו, והוא גם הון ומפרנס לכל, שבדאי ישלח לו פרנסתו ומזונו לו ולכל משפחתו כראוי. אבל ודאי יש לאדם לעשות לפרנסתו ולמזונו ולכל צרכיו וגם בעד אשתו וכל בני ביתו המוטלים עליו, שיהיה לו כבר מוכן לא רק על יום אחד אלא לזמן גדול - שהוא בשדה ובפרגמטיא. שלכן באחד רוצה לעשות כזבולון שיהיה שותף עם אחד שיהיה עוסק רק בתורה כל הימים כישכר, לא שייך זה אלא כשזבולון בדרך הטבע יכול להבטיח זה, שיש לו קרקעות או מסחר פרגמטיא שעוסק בה, ושיבטיח לו על זמן גדול כשנה. ולפעמים סגי אף בפחות, אם הוא זמן גדול וחשוב להעוסק בתורה. אבל לא שייך זה כשזבולון רוצה לעשות שותפות רק לימים אחדים, שהעוסק בתורה לא יהיה במנוחה לפי דרך הטבע ולא יוכל ללמוד במנוחה. ואף אם יאמר לו שסומך ע"ז וילמוד בטוב בלא דאגה, לא יהיה זה מצד שסומך עליו - מאחר שאין טעם לסמוך עליו - אלא מצד גודל הביטחון שלו על הש"ת שיתן לו דעה לתמכו עוד הרבה זמן. שלכן אין לזה אלא דין צדקה, שצריך דווקא שיהיה עני שלא יהיו לו מאתים זה. וגם אף אם הוא עני לא יוכל ליתן לו אם הוא יותר

עצם חיוב הלימוד כל היום, וגם חיובי ידיעת התורה גם בהלכות קדשים וטהרות וגם הלכות שהיו רק לזמן יקיים ע"ז לימודו של ישכר. אבל ודאי אם הש"ת מצליח אותו ויש לו פנאי איזה זמן ללמוד בעצמו מחוייב ללמוד גם בעצמו. וגם מחוייב להשתדל שיהיה לו פנאי ללמוד איזה זמן בכל יום. אבל בימים שא"א לו, יקיים הלימוד בעצמו על מה שקרא ק"ש ואמירת פסוקי דזמרה, וענייני קרבנות קודם תפלת שחרית, ופרק איזהו מקומן וקדושה דסדרא.

ומש"כ באות ו' לשאול אם יכול ליקח זה מכסף צדקה שלו שכבר הפריש, ואם לא הפריש מעות לצדקה אם יכול להחשיב מעות אלו שנותן לישכר שהתנה עמו השותפות לחשבון מעשר וחומש אם נוהג ליתן לצדקה או לא, בארתי לעיל באורך כמדומה בכל הפרטים בעה"י (לעיל סעיפים י"א-י"ב).

יט. זבולון שאינו עושה שותפות שווה בשווה עם ישכר ואינו מספק כל צרכיו של ישכר, ודין שותפות ישכר וזבולון לזמן קצוב

והנה אם זבולון יכול לעשות שותפות שווה בשווה אך אינו רוצה אלא דווקא בפחות כלשליש ולרביע, מסתבר דאינו כלום, דהוא זלזול בחשיבות התורה כדכתבתי לעיל (עי' לעיל סעיפים ד' ו"ב). ואף אם זבולון אינו יכול, שאינו מרוויח ליותר מצרכיו אלא כשליש ורביע, ויש אחד שרוצה ללמוד כל הימים כישכר חסר לו לפרנסתו כשליש ורביע, ואם יתן לו זבולון היתרון שלו יהיה לישכר די למלאות החסרון ויוכל ללמוד כל הימים, ורוצה זבולון שיתן לו בעד זה החצי שכר שלו, נמי מסתבר שא"א זה דעכ"פ הא הוא זלזול בחשיבות התורה.

אבל יש לדון כשיש שנים שרוצים ללמוד כל הימים כישכר, וחסר לכל אחד מהם החצי. וכשיתן זבולון החצי שכר משלו לשניהם ילמדו שניהם כל הימים בשותפות זה. אם ג"כ הוא כזלזול מאחר דעכ"פ מייקר שכר הגשמי דבעה"ז על שכר דבעה"ב, או כיוון שהוא לא שכחא והוא רק מעשה הודמנות, אין להחשיב זה לזלזול.

והנכון הייתי אומר דבאופן כזה יש להחשיב שהם שלשתן שותפין שווין - לכל אחד השליש בחצי שכר התורה של השנים העוסקים בתורה, כיון שכל אחד העוסק בתורה הפסיד ממה שהיה מקבל אילו זבולון היה חולק רק איתו, ומחלק זה נהנה חברו העוסק בתורה, נמצא ששלושתם - זבולון ושני הלומדים - תומכים בהחזקת שני הלומדים, ולכן לכל אחד מהם שליש מחצי שכר הלימוד של שניהם. וירוויח מזה זבולון, שיהיה לו היתרון שאיכא בשני שלישים יותר מדחצי שהיה לו שותפות עם אחד כשהיה נותן לו כל חצי שכרו, שיתרון זה הוא שתות. וזה אולי לא נחשב

כדכתבתי. וכן א"א להתנות על פחות מחצי שכר דלימוד התורה, שע"ז יהיה התרשלות לאינשי מלעשות כזבולון.

ה) וליכא חילוק בין כשהעוסק בענייני פרנסה הוא מאלו שמרוויחים הרבה ובין אלו שאין מרוויחין כל כך, כשעושין שותפות זה עם העוסק בתורה, שאיך שהוא הוי מחצה למחצה שני הדברים לא פחות ולא יותר.

ו) שלא שייך לעשות שותפות זה אלא כשישכר הלומד תורה יהיה במנוחה ע"ז, משום שעל פי הטבע שייך שזבולון ירוויח לפי פרנסת שניהם כסתם הוצאת אינשי במקום ההוא, ושזבולון אינו עצל אלא טבעותיו הם טבעיות סתם אינשי שהם זרזים למלאכתם, וגם ~~ללומדי תורה~~ זבולון איש נאמן ולא יצטרך לילך עמו לדינא ודיינא - שאז יוכל ללמד מצד זה במנוחה, אף לפי הטבע ודרכי האינשי. אבל אם זבולון הוא אינש שאין מכירין אותו, לא בטבעיותו לזריות ולא בכשרונותיו להבין במלאכה ובפרגמטיא איך לעסוק ובמה לעסוק, ולא בנאמנות, שאז לא יהיה ישכר במנוחת הנפש הראוי להיות ללומדי תורה, לא שייך לעשות עמו שותפות זו. אבל מסתבר שמי שעוסק בתורה נאמן לומר דהוא מכיר שראוי עמו שותפות זו, ויהיה במנוחת הנפש שצריך להיות ללומדי תורה.

ז) שלא שייך לעשות שותפות זו על זמן קצר דלא יהיה לומד התורה במנוחה ע"ז, אלא על זמן ארוך שיהא במנוחה לכל הפחות בתוך הזמן שהתנו. וגם שזמן המנוחה אריך מספיק, שבזמן זה הוא ראוי להתחכם בתורה, דהא מסתבר שרק בשביל מצוות התחכמות בתורה איכא עניין השותפות - מה שליכא בכל המצוות. משום דלרובא דרובא דאינשי הוא כמעט דבר שאי אפשר, שיעסקו בפרנסה ובכל צרכיהם ויהיה להם האפשרות במעט זמן שיוכלו ללמוד להתחכם ולהתגדל בתורה. שלכן מוכרחין לומר דניתנה מצוות התחכמות בתורה וגם מצוות ידעת התורה שתתקיים גם ע"י שנים, כעובדא דישכר חבולון. וא"כ יש להצריך גם שיהיה זמן ששייך להתחכם ולהשיג ידיעות הרבה בתורה.

וכפי שמשמע בכתובות דף ס"ב ע"ב, הוא לא פחות משלש שנים. דהא אמר רב אדא בר אבהו אמר רב דהתלמידים יוצאין לת"ת שלא ברשות ב' וג' שנים [ואף שהתם הלכה כרבי אליעזר (במתניתין ס"א ע"ב)] שאין להם רשות אלא שלשים יום, אינו משום דפליג אחכמים לענין צורך זמן הלימוד, אלא דלא התירו בשביל זה לעגן אשתו שלא ברשות] והוא מטעם דשנה אחת הוא זמן שלא מצוי שיתגדלו ויתחכמו בתורה. שלכאורה יש למילף מזה גם לכאן, שאם זבולון רוצה שיהיה חצי שכר ממה שישכר נתחכם בתורה, יש להצריך שיהיה הזמן לא פחות מב' וג' שנים. אך מ"מ כיוון שלא מצינו בפירוש, אפשר שלענין השותפות

מחומש, ואף את החומש לא יוכל ליתן כולו לזה דאין ליתן כל הצדקה שלו לאחד. והשכר הוא שכר מצוות צדקה ולא שכר לימוד התורה.

כ. העולה מכל הנ"ל הלכה למעשה באופן השותפות ואיך שצריכה להיות שווה בשווה דווקא, במשך הזמן הקצר ביותר ששייך להתנות עליו בשותפות זו, עם מי צריך הלומד לעשותה, ואם מותר למנהלי ישיבות לעשות תנאי כזה בשם חתלמידים עם המנדרבים כסף לישיבה

היוצא מכל זה לפי מה שבארתי באורך עניין ישכר חבולון ובטעם הדבר לדינא.

א) שאין זה פרט במצוות צדקה אלא ממצוות ת"ת, שלכן גם שכרו מהש"ת אינו משכר דמצוות צדקה אלא ממצוות ת"ת.

ב) בכל מצוות התורה כשאחד גרם שחברו יעשה מצווה אין לו חלק בשכר המצווה שהש"ת נותן למקיים המצווה, אלא כל השכר דאיכא לקיום מצווה והיא הוא להמקיים, וזה שגרם שחברו יעשה המצווה יש לו שכר על מעשיו ודבריו שגרמו, שהוא שכר מיוחד. ובלימוד התורה הוא - כפי מה שמשמע - איכא, שיש לו מחצה שכר שהיה נותן הש"ת ללומד התורה לבדו אם היה גם מתפרנס בעצמו. דכיוון שפרנסתו היתה ע"י אחר, כהא דישכר שעסק בתורה ונתפרנס ע"י זבולון, יש לו לזבולון מחצה שכר דהיה ניתן לישכר. ולא מצינו שיש לזבולון עוד שכר מיוחד על מה שגרם לישכר ללמוד. כן משמע אליכא דרש"י והרבנו ירוחם, שכן פסקו הר"מ"א והש"ך.

ג) שאיכא פרטים לזה. ופרט אחד איכא ברש"י והרבנו ירוחם, שצריך זבולון להתנות תחילה עם ישכר שהוא זבולון יעסוק במלאכה ופרגמטיא וכדומה וישכר יעסוק בתורה, ויחלקו השכר שווה בשווה - בין השכר גשמי דבעוה"ז שאיכא ע"י זבולון בכל מה שיצליחו השו"ת, בין השכר שאיכא מהש"ת לישכר על קיום מצוות לימוד התורה, שהוא אכילת פירותיהן ומגנא ומצלא בעוה"ז ועיקר שכר הגדול שיש לישכר בעוה"ב - ג"כ שווה בשווה.

ד) דהוא דווקא שווה בשווה, ולא תלוי כפי שיתרצה. שאף אם נתרצה ישכר העוסק בחורה ליתן לזבולון העוסק בענייני הפרנסה שיעכב לעצמו יותר ממחצית שכר שיצליחו השו"ת במה שעושה לפרנסה, אינו כלום. אלא צריך שהתנאי יהא דווקא על שותפות דמחצה למחצה. ומסתבר דגם לא יוכלו להתנות על פחות מחצי השכר שיתן הש"ת לישכר בעד הלימוד. והטעם דפחות מחצי השכר גשמי שיהיה לזבולון בהצלחת השו"ת במה שיעסוק במלאכה ובפרגמטיא אי אפשר, שהרי הוא זלזול בחשיבות התורה שגדול ביותר מאד

בישיבה לשנה יהיה לו חצי שכר התורה שיהיה להתלמיד בעד לימודו בתורה. אבל מוכרחין לעשות זה ברשות התלמיד, והא לא שייך שיתנו דבר ששייך להתלמיד בלא רשותו.

אבל נראה לע"ד דלא שייך זה בלימודים שכל אחד ואחד מוכרח ללמוד ולידע זה בעצמו. לא רק לימודי הקטנים ממש, אלא אף אלו שלומדים כבר גפ"ת, שדרי גם בני זבולון צריכין ללמוד זה בעצמן. ורק לימוד כל התורה להתעמק בה ולהתחכם ביותר, שזה אי אפשר לרובא דרובא דאינשי שאחר דור המדבר, משום שהוצרכו לעמול הרבה לפרנסתם, אלא ע"י שנים זבולון וישכר שאחד מהם יעסוק בכל ענייני הפרנסה זבולון ואחד מהם יעסוק רק בתורה כל ימיו כישכר. שא"כ נמצא שמוסדות הכוללים בזמננו שלומדים שם אברכים בני תורה להתגדל ולהתחכם יכולים לעשות כן. וכן ישיבות גדולות לבחורים הגדולים, ברשותם, יכולין לעשות כן. אבל תלמידים רווקים וסמוכין על שולחן אביהם, שמצד לימוד עצמן אין צריכין לזה, אין להם לעשות זה ואין להמנהלים לבקש מהם זה.

והנה נתבארו בעה"י עניין זה בכלל ובפרטים

הרבה.

ידידו מקירו מאד

משה פיינשטיין

פימן לח

בגדרי הוראה, פרסום פסקי הלכות בלא טעמים, תרגום תנ"ך ומשניות ושאר ספרי קדש, וכתובת ספרי קדש באנגלית

בע"ה אסרו חג סוכות תשמ"ג.

מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר משה גאלדבערגער שליט"א.

א. לבאר שהוראת דעה היא רק למעשה שנשאל עליה ממש, ולמעשה אחר היא רק בגדר לימוד וידיעת התורה, מה שאין כן בהוראה דסנהדרין שהיא לכל העולם

הנה מתחילה אסביר יותר מה שכתבתי בתשובה הקצרה שנדפסה באג"מ יו"ד ח"ג סימן צ"א, כי לא כתבתי זה להכניסה בספר - אלא כתבתי שאיני רוצה שידפיסו ספר שנלקט משו"ת אגרות משה שיהיו שם רק מסקנות הדינים למעשה בלא הטעמים והמקורות.

והטעם לזה כי יודע אני פחת ערכי שאין בידיעתי כל הש"ס בשני התלמודים בבלי וירושלמי, וכל דברי הפוסקים, וכ"ש דברי רבותינו בפירושיהם וחדושיהם

כשכר - שיהיה חצי שכרו לזבולון על שנתן לו חצי שכרו, על שנה נמי שייך. מאחר דכבר נתחכם הרבה אף במשך שנה, ולימוד התורה כבר נחשב אצלו עד כדי כך שלאחר תום השנה ישכר ישתדל למצוא מי שיתמוך בידו שיוכל ללמוד עוד הרבה שנים שיתחכם מאד, עד שלא יחוש שוב לשמא יניח מללמוד בשביל פרנסתו.

אבל בעצם אין לקבוע כזה דבר ברור, מאחר שיותר הוא מסתבר ללמוד משם דצריך שיהיה השותפות לא פחות מג' שנים, דזה שיעור הפחות שמצינו. ואף דאמרו שנים ושלוש שנים, הוא מפני שאחר שכבר שהה שתי שנים יכול לסמוך על עצמו כשמרגיש שהצלחו השי"ת בלימודו, באופן שאין לחוש לפניו מלשוב לביתו בשביל החייבים שעליו לאשתו. אבל בשנה אחת, אף שנדמה לו שאין לו לחוש מלחזור לביתו אין זה כלום. אבל בעשיית שותפות עם זבולון שהוא קודם שלמד, אין לו לפסוק בפחות מג' שנים. ואולי יש להכריע שלכתחילה ישתדל להשיג לעשות שותפות על זמן לא פחות מג' שנים, דזהו שיעור הקטן שמצינו לענין התחכמות והתגדלות בתורה. אבל אם קשה למצוא, יעשה שותפות גם לשנה. אבל לא יעשה שותפות לפחות משנה משום שאז ודאי לא יהיה לו מנוחה יותר בשביל זה, כשאף לשנה אין לו להוצאותיו הרגיל בהם.

ה) שצריך לעשות שותפות זו דווקא עם אחד המחשיב לימוד התורה ביותר, שכדאי לו לעמול בשביל חשיבות הלימוד כל ימיו, כמו שהעוסק בתורה לומד כל ימיו. אבל אם אינו חשוב לו כל כך לימוד התורה, אך עושה זה בצירוף אהבתו לישכר העוסק בתורה - לא מצד שהוא חכם בתורה, אלא מטעם אחר שהוא שכנו וקרובו וכדומה - לא נחשב זבולון כלומד תורה. אלא דווקא כשעושה זבולון השותפות משום שהוא רוצה לקיים מצוות לימוד התורה, והיה עושה שותפות זו גם עם ת"ח אחר, ומה שכח לעשות השותפות עם ישכר זה שהוא קרובו ושכנו ואוהבו הוא כיוון דגם שכנו וקרובו ואוהבו רוצה בזה ולכן עושה עמו השותפות, ודאי שפיר הוא עושה ויחיה לו חצי השכר תורה. וממילא כ"ש שלא שייך שותפות זו עם אלו שאין מחשיבין כלל שכר התורה.

ולא דמי למה שאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמן בנין דף כ"ג ע"ב, שזהו רק לענין שאיכא מצוה גם כשעושה שלא לשמן, וממילא איכא גם שכר. אבל להתחשב כמו שלומד ומקיים מצוות לימוד התורה, כיוון שחזינו שלא נעשה ממילא שותף רק במה שגורם שילמוד אלא דווקא בהתנו שיהיו שותפין באופן זה, לא שייך שיעשה זה כשמחשב שעושה זה בשביל טעמים אחרים.

ט) גם אלו שיסדו ישיבה וצריכים לעזור להתלמידים במצבם הגשמי והם לוקחים סכומים גדולים מאינשי, יכולים לומר להם דכשיתן סכום להחזקת תלמיד

נוסח הסכם יששכר זבולון למרן הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך

(מכתבים ומאמרים ח"ג עמוד ע"ה)

אנחנו החתומים מטה מודים שהותנה
בינינו שני הצדדים הרב
שיחיה והרבני _____
שיחי, שיהיה לשנינו
ביחד חלק שוה בשוה בזכות התלמוד
תורה שלומד הרב _____
שיחיה, כעין זבולון אחי יששכר
ובעזריה עם שמעון אחיו כמבואר
בסוטה דף כא. ועיין בספר אורחות
חיים שאלתות מרבינו חיים מוואלוז'ין
זצוק"ל סימן מ', ועל זה כתבנו
והתנינו על זמן משך שנה עד חדש
שנת _____.

נאום _____ נאום _____

נוסח הסכם יששכר וזבולון למרן החזון איש זצ"ל

(קובץ אגרות ח"א אגרת מ"ז)

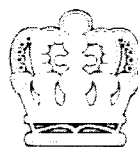
הסכם

הנעשה בין ר' _____
ובין _____, פב"פ יתן
בל"נ _____ בכל חודש במשך
שנה מיום דלמטה להר' _____
הנ"ל למען יוכל לעסוק בתורה, וכל
לימודו בעזרת תמיכתו הנ"ל שברו
חלק כחלק הלומד והמחזיק,
ובאופן המבואר ברמ"א יור"ד סימן
רמ"ו ס"א בהגה'.

ובאנו עה"ח יום _____

נאום _____

נוסח הסכם יששכר זבולון ממרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל

אנחנו הח"מ ההיינו מצד אחד הר' גרשון ב"ר ארי' יהודה הלוי לוי' נ"י, ומצד שני הבחור החתן ישראל יעקב ב"ר אהרן פישר נ"י, עשינו קשר בינינו באופנים המבוארים להלן:

א. הר' גרשון לוי' נ"י מתחייב בעזה"י בל"ג לתמוך תמיכה קבועה בסך שלוש לירות לחודש להבחור ישראל יעקב ב"ר אהרן פישר נ"י, שייכל ללמד במנוחת הנפש בלי טרדה, באופן שיהי' שותף בלימוד תורתו שיהי' לו ולזוגתו אסתר נטל נ"ע מחצית זכות בלימוד תורתו, ואת אומרת שיהי' שותפים גמורים למחצה חלק בחלק שיה' בשוה בלימוד תורתו, וכמו יששכר זבולון.

ב. הבחור ישראל יעקב ב"ר אהרן פישר נ"י מתחייב ללמוד תורה"ק עפ"י תנאי המבואר בסעיף א', היינו שהוא נותן מחצית הזכות בלימוד תורתו ואת שותף גמור חלק בחלק שוה בשוה בלימוד תורתו הקדושה, בכל מקום שילמד הן בישיבה והן בבית והן בבית המדרש פרטי, והן בחיבוריו שהנ"ל יחבר אותם על חידושי תורה הקדושה.

ג. הבחור ר' ישראל יעקב ב"ר אהרן פישר נ"י מתחייב ללמוד בל"ג בשקודה ביטנית רגילה כפי כוחו ושילמוד העי' שעה בערך שו"ע או"ח בכל יום.

ד. זמן החוזה הוא עד זמן חתונתו וגם אחר חתונתו במישך חמישה שנים, וד' הטוב יחזק אותנו שנמלא החוזה הזה במלואו.

וכל זה גמרנו בינינו וקבלנו ברצוננו הטוב יום א'

ג' בסיון תש"א פניה"ק ירושלים ת"י.

נאום משה לוי נאום ישראל יעקב פישר

הנני מברכים את השותפים בעסק הקדוש הזה בלימוד התורה"ק

וד' יצליחם בכל דרכיהם הבאים עה"ח יום הנ"ל.

נאום איסר זלמן מלצר

*הסכם זה נעשה עבור מי שנודע לימים כהגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל ראב"ד ירושלים, ונתפרסם ב"נ מוסף שב"ק פרשת קרח כ"ז סיון תש"ס.

נוסח הסכם יששכר וזבולון מבית מדרשו של בעל השדי חמד

(ספר אספקלרית הצדקה עמוד קכ"ו)

כי תקדמונו ברכות טוב תשית לראשי עשרת פו

בשם אבותינו הקדושים אברהם
יצחק ויעקב זי"ע א' ישני חברין תו"ב,
ובשם גדול אדונינו זה האיש מרעיש
הארץ מרגיז ממלכות, מורינו ורבינו
הגאון הצדיק רשכבה"ג וכו' כקש"ת
כמוהר"ר חיים חזקיהו מדיני זצוק"ל
מיסד בית מדרש שדי חמד יכב"ץ,
אנחנו הח"מ הגבאים ב"כ אדמו"ר
זצוק"ל, הננו נותנים חלק וזכיה
למעלת _____ יצ"ו כדין יששכר
וזבולון, בכל הלימוד שלומדים
התלמידים רבניהם ומוריהם בבית
המדרש הנ"ל ע"כ.

נוסח יששכר וזבולון ממרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל
לשותפות בהוצאת ספריו
(הקדמת אבן האזל לספר קנין)

ברכה לראש משיב

בזה אני קובע ברכה לידידי הרה"ג
הנדיב המצוין חובב ומוקיר תורה מו"ה
יעקב ב"ר זאב וואלף אברמוביץ נ"י
יליד סלוצק, ועתה מתושבי פה עיה"ק,
ולרעייתו הכבודה מרת נחמה חיה בת
ר' מנחם מענדיל עפשטין תחי', אשר
נתן ההוצאה להדפסת הספר וגם
הבטיח להמשיך בהוצאת יתר ספריו
שיעזרני ה' להוציא לאור, ונדברנו
שיהיה לו חלק יחד עמדי בזכות ספרו,
כזבולון עם יששכר, וכעזריה עם
שמעון, כמבואר בסוטה דף כ"א, ועיין
בספר ארחות חיים שאילתות מרבינו
חיים מוואלוז'ין זצוק"ל סימן ס"ד מה
שכתב בענין זה. יזכה ה' עם רעייתו
הכבודה לראות נחת מצאצאיהם
ויאריכו ימים בעושר ואושר ויזכו
לראות בביאת גואל צדק במהרה
בימינו אמן.